

עֵין עֵבֶר שִׁירָה

ירחון מקוון לשירה

מטעם החוג לשוחרי שירה

6

מאי 2007

עורכת: שרית שץ
חברי המערכת: דודי בן עמי; עודד פלד;
הגהת ניקוד: נורית שושני

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il
כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.geocities.com/kochavit612/homepage.html>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

שרית שץ
שיר: "שלושה שהלכו"
שיר: "מנואט"
שיר: *
שיר: "האבקת הזמזום"
שיר: *
שיר: "מחווה לפאול צלאן"
שיר: "28 באפריל, ככלות שנה"
שיר: "פריחה"
שיר: "דרוסת הבר שבכביש"
2 שירים: "בגן הפעמון"
שיר: "מעגלים"
מאמר: "וירטואוזיות לשונית בשירת רבי יהודה הלוי" (חלק ראשון)
שיר: "מן ההרים"
שיר: "הצייר מצייר"
שיר: "גן עדני"
שיר: "עם מות הרקפות"
שיר: "מתוך: מחזור שירי שולמית"
2 שירים: "בגני"; "בעליית הגג"
"אודה לויטמן"; תרגום: רמי סערי
מאמר: בשולי תרגום ה"אודה לויטמן"
2 שירים: "פורטרט לתפוחים"; "מצלמה"
2 שירים: "מקסם"; "קראי לי בקפה"
שיר: "שרידי זיכרון אביבי"
שיר: "שתי קרדיוגרמות על לבה של שירה"
אנה בלאנדיאנה – הקדמה ותרגום: משה גרנות, שאול כרמל
אנתוני הכט: "יאזון" תרגום: גיורא לשם
3 שירים - **מתרגומי שמואל רגולנט**
2 שירים - "מילים אין חפץ בן"; "נוקטורנו"
3 שירים - "מהָיָאָר, מְלֶךְ!"; "שפת החטא"; "מולדת"
שיר: "יונה"
שיר: "רכבשנים"
"במכולת הזמן"; על ספר שיריו של אנדרי פִּישֶׁהוֹף "כמעט"
3 שירים: מתוך מחזור השירים: "לילית"
3 שירים
שיר: "בוטניקה"
מאמר: "כמו תחרה יפה"
שיר: "קוצר רוח"
שיר: "שוב החורף"
שיר: "ערב תרבותי"
שיר: "כשהחורף אדיש"
2 שירים: "עכובית הגלגל"; "פעם"

דבר העורכת
פיצ'י יהורם בן מאיר
חמוטל בר-יוסף
ענת לויט
יוסף עוזר
אשר רייך
שרית שץ
רמי סערי
אמיר אור
אלישע פורת
ארז פודולי
מנחם פאלק
יוסי גמזו
קרן רחל קרן
עודד פלד
שרה אדר
איליה בר-זאב
ברכה רוזנפלד
יעקב ברזילי
פדריקו גרסיה לורקה
רמי סערי
פנינה פרנקל
ברוך בראונשטיין
יצא למסע
יוסי גמזו
פגוש את המשורר
עיינ ערך תרגום
אמילי דיקנסון:
קארל סאנדברג:
אדוניס:
נורית שושני
אילן ברקוביץ
משה גרנות
יעל גלוברמן
נעמי בן אמוץ
רפאל ז.
שרה אנגל
אורה עשהאל
ליאורה בן-יצחק
אלי תומר
אסתר חנוך
דודי בן-עמי
המדור לחיפוש שירים קרובים
אירוועי ספרות
חדש על המדף
קוראים כותבים

דבר העורכת

ימי הגשם הולכים ופוחתים. באוויר נישאים ריחות פריחה והעיניים נשטפות במראות ססגוניים של אביב.

אינספור שירים נכתבו על עונת האביב, על הטבע המתעורר, על גדילה וצמיחה, על התחייה שלאחר הסתיו ועל התעוררות מתרדמת החורף. הטבע והפואטיקה דרים בכפיפה אחת באופן שלא ניתן לנתקו. "כי האדם הוא עץ השדה" (דברים, כ' י"ט), דימוי רווח בתורת הקבלה, "אומץ" בוריאציות שונות, על ידי משוררים רבים. ספר "שיר השירים" גדוש מראות ותיאורי טבע. מתקיים בו שיח-אהבה מרתק ופיוטי בין היקום המתעורר לבין האדם ובין הגבר והאישה העורגים זה לזה בתשוקה ובחיוניות אותה מביא עמו האביב.

" י ענה דודי, ואמר לי: קומי לך רעיתי יפתי, ולכי-לך. יא פי-הנה הסתו, עבר; הגשם, חלף הלך לו. יב הנצנים נראו בארץ, עת הנמיר הגיע; וקול התור, נשמע בארצנו. יג התאנה חנטה פגיה, והגפנים סמדר נתנו ריח; קומי לך רעיתי יפתי, ולכי-לך. " (שיר השירים, פרק ב, ז-יג).

ומה בגליון?

הנושא המרכזי בגליון מספר 6 של "עיין ערך שירה" הנו טבע, אביב, פריחה, התחדשות, שינוי, גדולה וצמיחה.

שירים של יוצרים מוכרים לנו מגליונות קודמים, וחדשים שזו להם החשיפה הראשונה בירחון. חלקו הראשון של מאמר מרתק ומחכים על הוירטואוזיות הלשונית בשירת רבי יהודה הלוי. פדריקו גרסיה לורקה - "אודה לויטמן" בתרגומו של רמי סערי ומאמר על הלך הרוח המעיק שליווה את לורקה בכתיבת השיר בשל מיניותו ההומוסקסואלית, יחד עם תקווה רבת השראה. במדור "פגוש את המשורר", נפגוש את המשוררת הרומניה אנה בלאנדיאנה ותרגומים משיריה. במדור "עיין ערך תרגום" נפגוש שירים משל אנתוני הכט, וכן שמץ מעבודת התרגום הנרחבת של המתרגם שמואל רגולנט. מאנגלית: אמילי דיקנסון וקארל סאנדברג ומערבית: אדוניס - (עלי אחמד סעיד אַכְפֶּר). מאמר על ספרו של אנדרי פִּישֶהוֹף "כמעט" וכן מאמר העורך השוואה בין מספר שירים בהקשר למוטיב התחרה.

בנוסף למדורים הקבועים, בגליון זה מדור חדש – "המדור לחיפוש שירים קרובים" ובו פניות של קוראים לסייע להם באיתור שירים.

בעוד כשבועיים, לרגל יום השנה השלושים וחמשה למותו של אלכסנדר פן, נוציא מהדורה מיוחדת של הירחון.

אני מאחלת לכם קריאה מהנה.

שרית

פיצוי יהורם בן מאיר

שְׁלֹשָׁה שְׁהֲלָכוּ

הוֹלְכִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַחֲזָקָה
בְּעֵמֶק בְּשִׁפְלָה בְּעֵקֶב בְּמִשׁוֹר
אֲדָמָה מוֹצֵקָה הַדּוֹקָה
סְדוּקָה

הַשְּׂנִיִּים הָאֵלֶּה שֵׁהֵם כָּל הָעוֹלָם שְׂדָה וְשִׁמְשׁ
הַשְּׁחוּם וְהַשְּׁרוּף

ס' זְהַר ע' הַלֵּל יוֹסִי יָפָה
וְהֵם בְּנֵי יַעֲקֹב וְהֵם אֲבֹנֵי הַמָּקוֹם הַנּוֹרָא
הַזֶּה
הַיָּפָה הַשְּׁפוֹר הַזֶּה שֶׁל הַכְּלוּם
הַגְּדוֹל

הָאֲדָמָה הִיא קֶלֶף קְדוּם דָּמוּם
נִגְלָף אֹר זֵית עָרוּף
נְהִי עֶזֶב וְצָרוּב עֲגָבִים שֶׁל
שִׁמְשׁ וְרוּחַ
וְגִשְׁם

הָאֲדָמָה פְּנֵי פֶת לְחֵם חֲרָרָה חֲרָבָה
פְּנֵי אָדָם פְּנֵי מַפֶּת הַשְּׂדָה

אֵלֶּפֶי כּוֹכְבִים זוֹרְחִים בְּעֵפֶר אֶפְלָה
בְּמַפְלָא מְחוּיִם דְּבַר שְׁלֵא
יוֹפֵר

בֵּין כֹּה וְכֹה הֵם הוֹלְכִים מִן הָעֵפֶר אֶל הָעֵפֶר
נְמוּךְ סְמוּךְ אֶל פֶּתַח קֶרֶקַע
יַעַר מְשֻׁמֵּר הָעֵמֶק אֲדָמַת חֲמָרָה חֲמָרְמָרָה בְּשָׂרוֹן
רְנָדְזִינָה מְאֹפִירָה בֵּין שִׁכָּה לְבֵין עֲזָקָה
תַּל אֶ סְאֵפִי קִזְזָה צִקְלָג הַכֶּפֶר מְסַמֵּיָה
שְׂדוֹת רְחָבִים רְחָבִים
בְּתוֹךְ הַפְּתוּחַ הַזֶּה צְבָאוֹת צְבָעִים מְרֵאוֹת צוּבָאוֹת צְבָיִים

יְבֻלִית צְלֵהָבִים שְׁלֵהָבִית בַּר גְּבִיעַ קוֹצְנֵי חֲרָחֲבִינָה מְכַחִילָה
שְׁלָדֵי קוֹצִים שְׁלָפִים צִיקְדוֹת חוּחִיּוֹת מְצַקְצָקוֹת חוּחִים
זִקְנֵן שְׁעִיר חִילָף צִלָף יֶרֶקֶת הַחֲמוֹר זָנֵב הָעֵקֶרֶב עֲכֹנָאֵי יְהוּדָה
עֲפָצִים בְּאֵלֶת הַמְּסַטִּיק מְרוּנָה מְשַׁלְשֵׁת סִירָה קוֹצְנִית שִׁיזָף אֶטֶד שְׂרֵבִיטָן עַל
חֲשָׁשׁ עֲכוּבִית חֲשׁוּפָה גִלְגֵּל לִפְנֵי
סוּפָה

הוֹלְכִים וְהוֹלְכִים עַל אֲדָמָה כְּבֻדָּה
זו לְכַת פְּלָחִים מְשׁוֹרְרִים מְלֹאכֶת מְשַׁךְ זָרַע
מְמַלְכֶת שִׁמְשׁ וְכוּי אֲבוּדָה אֲבָקָה

שְׁלֹשָׁה נִכְנְסוּ לַפְּרָדֶס וַיֵּצְאוּ
הַתְּכַנְסוּ בְּתַעֲנִית הַלֵּב מִצְאוּ מַלִּים שֶׁל נוֹף וְעַפְרָא דְאַרְעָא בְּאַבְדָּה עוֹלָמִית
לְעִשׂוֹתוֹן כְּבוֹדָה שְׁבֵלֵב רַבָּה מְעַנִּית שֶׁל לֵב
מוֹל פְּנֵי הַחֲזָקָה

רק מליון שנים עושות שדה לאט לאט

מלים שמחביון שמשפּת דלים שמלב עפר אביון
עושות שירה קמעא קמעא

רק הלוחמים להיות חולמים בעת שמש
צלהובה חמה תפה יומם
ירח וכוכבים בלילה
ועמם הדברים הרעים הקרעים שמאמש
רק ההולכים פאן בארץ ברקן בארץ תלאובה זו לכת כהנים אלי משפּן
הם לבדם מולכים בחלומם הקם מחלום
ומושחים זכה את שעת הנחמה
שעה נושעה חזקה ממלחמה
מיום שלם ונקם

שתוקים ברב קשב בנשם עפר קרוב הולכים מהון להון אנשי בראשית
אנשי אדמה חרישית על רגבים בתוקים
על חגוים עמקים של עפר לא רחום
עוטפי דממה של תכלת וקוצים בארץ
צהרים רותחים חותכים פותחים פצעים בארץ
אוכלת

הם שעבדם השדה הם לבדם נועדים לקשר נתוקים אל
שיר שלם בארץ ישראל ארץ צחה צום צמאון תמהון
מיחלת בחול הימים צל צח
באפס קצה באפס דמים

ס' יזהר ע' הלל יוסי יפה
שלושה אמגושים מכהנים במלא החושים מחננים פאר עפר
אפר גושים
הם במאדם עודם יודעים כוכב דרך במרחב שדה
העם שבשדות העם שבספר הוא עם
הספר

ע' הלל היה חוזה
מזה ומזה בכל יום תמיד
ארבעת אלפים שנות יפי
וצעקה

יוסי יפה. נצר לשבט יפה. עובד אדמה, איש רעים, לוחם, מפקד, מנהיג. נולד וחי במושב תרות.
נהרג בעת מילוי תפקידו באזור ניצנה בתקופת הקמת יחידה מיוחדת בפיקודו וביוזמתו.

השיר "שלושה שהלכו" כלול בספר שיריו של פייצי יהורם בן מאיר, הספר קרוב לראות אור
בהוצאת "קשב לשירה".

מנואט

יְלָדֵי אָבִיב
כְּשֶׁהִיא עוֹבְרֶת בְּגָנָה
אֵל נָא תִשְׁרֹוּ לָהּ וְאֵל תִּשְׁאוּ קִינָה.
אֵל תִּשְׁאָלוּ אוֹתָהּ אִם יִצְמָחוּ עָלֶיהָ וְאִימְתִי הַפָּרַח.
יִוֹדְעֵי דְבַר אָמְרוּ שְׂצוּרְתָם שֶׁל הַפָּרָחִים נוֹבֵלֶת, מִשְׁתַּנָּה,
אָבֵל הַמְנַגֵּינָה תִמְיֵד נִשְׁאָרֶת בְּגָנָה.
עַל כֵּן כְּשֶׁהִיא עוֹבְרֶת בְּגָנָה, יְלָדֵי הַקֵּץ, אֶהוּבֵי שְׁלִי,
אֵל נָא תִשְׁרֹוּ לָהּ וְאֵל תִּשְׁאוּ קִינָה.
וְאִם תִּרְאוּ אוֹתָהּ נִשְׁעֲנֶת עַל מְקַל זְקָנָה
וּפִיָּה קָצַת פְּעוּר וְהִיא מְאֲזִינָה
לְבַקִּיעַת סְדָקִים בְּאֲדָמָה דְּשָׁנָה וּמוֹכְנָה לַחֲרָף -
אֵל נָא תִשְׁרֹוּ לָהּ וְאֵל תִּשְׁאוּ קִינָה. אָמְרוּ כִּי אֶהְבָּהּ הִיא.
אָמְרוּ כִּי אֵין לָהּ תִקְנָה.

ענת לויט

*

מִי שְׁאִינוּ בְּעַלְבִּית בְּעֶצְבוֹנוֹ
יְהֵא דִיר מְשֻׁנָּה גַם בְּשִׁמְחָתוֹ.
שָׁנִים רַבּוֹת יַעֲבְרוּ עַד שִׁילְמֵד
לְקַנּוֹת אֶת דִּירָתוֹ. שׁוּב וְשׁוּב
יִתְפַּתֵּה לְשָׁלֵם, שׁוּב וְשׁוּב
יִתְפַּתֵּה לְהֶאֱמִין כִּי הִגִּיעַ אֶל סוּפָּה
שֶׁל דֶּרֶךְ הַנְּדוּדִים, כְּדֵי לְשׁוּב וּלְהַכְנִיעַ
לְחֲרָדַת הַקִּירוֹת הַסּוּגְרִים, כְּדֵי
לְשׁוּב וּלְצֹאֵת אֶל מְרַחְבֵּים
אֲשֶׁר בָּאִין בֵּית מְאֻחְרֵיהֶם
תִּמְיֵד יִדְמוּ רִיקִים, כְּדֵי לְדַעַת
כִּי דִירִים מוֹגְנִים יִהְיוּ
רַק מִי שְׁאִין לָהֶם בְּתִים
לְשׁוּב אֲלֵיהֶם.

ענת לויט - ילידת תל-אביב. סופרת, משוררת,
עורכת, מתרגמת ומבקרת ספרות. ספרה "דקירות"
זיכה אותה בפרס ורטהיים. ב-1987 זכתה בפרס
ברנשטיין לביקורת וב-1988 היתה כלת פרס
היצירה של ראש-הממשלה. פרסמה 5 ספרי שירה
וספר פרוזה אחד.

האבקה זמזום

"A child said What is the grass?
fetching it to me with full hands [...]
I guess it is the handkerchief of the Lord"

Walt Whitman, Song of Myself

נאמר הפעם: אין אומרים שירה אלא על הפרח
כי באתי ללמד מכל פרח את הארץ, את חיינו
איך הם עוצמים את הנפש -
מזמינים יתוש, דבור, פרפר, לענג קח ותן
היו הפרחים מדריכים, לוו אותנו ויגדירו:

נרד מן החרמון שם פריחה מרפזת וצפופה
חרק נוחת ומגיע אל הצוף ומשלם באבקנים
תשלום אהבה של מכניסי אורחים -
אליסון חרמוני, כחלית ההרים, דבדבן שרוע: הרמון מכשף חוששים!
נשקתי בחרמון לפרגה מהממת ועברתי את הירדן -

פגשתי בעלש תכלכל, מצוי, הנה אתנו, ממורד הגולן
נאחז בגליל, בואכה העמקים, משקיף מן הפרמל,
זוכר הדיבה נביאים, ופרח-אש ירד מן השמים
עלש מאהב, את מישור החוף מציר לי -
נאבק בצל שנופל עלינו ממגדלי עזריאלי,

ציור: יוסף עוזר

צל נופל, מתארך, מבלבל את תכלת הפרח -
את אור התפוזים שאינו, את תכלית הפריחה
עלש, שורד לרשם אותנו בתכלת דוהה,
בטרים צהרים,
בקמילה ופריחה - מסמן את שעון היהודים

ולא נשכח את איריס הגלבוע, את הנאהבים והנעימים
העולים לרגל לראות מקדש עשוי פלו עלי:
ממש עלי הכהן - מקף עלי כותרת,
אז יאמר לי הפרח: אחוד לך אני חידה,
סוד נגינה מפליא בה: מהי האבקה זמזום?

אם ידעת ולך שמחת עיני הארץ!
והייתי משתומם מפלא זממת אותה האבקה
ואמרתי נפלאה אהבתך לי, והתחננתי תן לי נא פתרון!
והשיב הפרח: אורח-חרק, אלי יגיע, זמזם בתדר מדיק,
וכהיכל קדש נפתח ירעדו בי המאבקים ותתפזר בי האבקה!

וְרַעְדָה הָאָרֶץ עַל כָּל עוֹנְתָהּ תַּחְתֵּי, אָבִיב הִיָּה לִי,
עֲצוּם גַּעְגּוּעִים וְהִיָּתָה לִי הַחִידָה מִשָּׁל -
חֵלוֹם יְהוּדִיּוּתִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
אוּלֵי כְּחַרְקִים לְפָרַח נִזְמָזִם?
וְנִתְנַגַּן בְּתֵדֵר לוֹיִים, וְתִפְתַּח הַשּׁוֹשְׁנָה הָעֲלִיוֹנָה

נְבֵא כְּאַבְקָנִים בְּשַׁחֲלָה וְצוּף יִסְעִיר בִּיעֲרַת הַיְהוּדִים
וְהַשְּׁמִיר וְגַם הַשִּׁית וְהַחוּחַ יִפְצָחוּ רִנָּה
הָאַבְקָת זְמָזוֹם, בְּתֵדֵר הָאֲבוּד
וְהִיא מוֹשֶׁכֶת אֶת זְכָרוֹן שְׂאוּל וְאֶת עֵינֵי דָוִד וַיּוֹנְתָן
וַיְבוֹאוּ לְפָרְמִים בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִבְשׂוֹת שְׁנֵי עִם עֲדָנִים וְעֲדֵי זֶהָב.

וּפְרָחוּ אִם הַחֲטָה וְאָבִי הַסְּבִיוֹנִים וְשִׁלּוּהַ כָּל הָאָרֶץ
הִנֵּה נִפְתָּר אוּלֵי חִידַת רִקְפָּת, שְׁתַּגְלָה לָנוּ מִסוּד בִּישְׁנוֹתָהּ
תִּכְשִׁיט נֶאֱחָה הִיא הַרְקֶפֶת לְאַרְכָּה שֶׁל כָּל הָאָרֶץ
לְמַהֲדָרִין נִצְפָּה בַּה דְּוָקָא בִּירוּשָׁלַיִם
עִיר כְּפוּפַת זְמַן וְגַם הִיא, מִבִּיטָה בְּפִקְעַת:

ירוּשָׁלַיִם שֶׁל מָטָה, הַמְּכֶסֶה עֶפְרָ וְעֶצֶב
וּפְרָח הַחַיִּים: חֲטָה זְקוּפַת קָנָה, שְׁכּוּלָה, חֵד-שְׁנַתִּית,
אוּלֵי תִזְכָּר לְהִיּוֹת כְּתִמָּר, וְלֹא תִשְׁכַּח מֶה לָּהּ וּלְעֵץ הַדַּעַת,
וּמָה לָנוּ וּלְעֵץ הַחַיִּים.
וְנִזְכָּר אֶת כָּלֶם: אֶת הַכְּלָנִית, אֶת הַטִּיוֹן וְאֶת נוֹרִית הַלֵּב

וְאֶת הַחֲלָמוֹנִית: אֵיךְ נִהְרָס
מְלוֹן חֲלָמוֹנִיּוֹת הַבָּר בְּדָרוֹם יְרוּשָׁלַיִם,
שֶׁהַכֵּל חֲשַׁבּוּ שְׁנִכְחָדוּ, אֲבָד זְכָרָם,
שֶׁלֹּא וְתָרוּ וְשׁוּב פּוֹרְחוֹת שָׁם, צוּפוֹת עָלֵי הַמּוֹן אָדָם תּוֹעָה
וְאַנְחָנוּ? כְּחֲלָמוֹנִיּוֹת, צוּמְחִים קְרוֹב לְאַדְמָה, לְלֹא גִבְעוֹל כְּאֵלוֹ
מִנְסִים לְהַשְׁאִיר אֶת רֵאשֵׁנוּ בְּאוֹקִינוֹס הַזְּמַן, עַל פְּנֵי הַמַּיִם

הוּ, הַסְּתוֹנִית, הַצּוּפָנִים שֶׁאֶת הַצּוּף יִסְתִּירוּ
נְבוֹאֹת זְמָזוֹם סְמוּי וְגִלּוּי עֵינִים, כְּמוֹ בְּקֶדֶשׁ קִדְשִׁים,
טַעַם סִפְרֵי מֵתוֹק עַל הַשַּׁחֲלָה,
בְּמַצְעִית הַפְּרָח, מִתַּחַת לְשַׁחֲלָה,
הוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵאֲהַבַת נְשִׁים נִפְלָאָה פּוֹרְחַת,
וְהַלֵּב נוֹבֵט בְּכָל גֹּון וְתַכְלַת - - -

ניסן תשס"ז אפריל 07

שרית שץ, מיכל הלד, ארז פודולי, ציפי לויין-ביירון,
התערכו בשיר ותרמו תרומתם.

אשר ריידך

*

בשמים הירקמים יותר מכל יער,
ספינת-אוויר דמוית צפרים
עוברת לה מכאן במין שלות עולמים. זהו

ריחו של החרף המזין דמדומים מקדמים
"כשאני רוצה להזכר, אני מביטה למעלה"
אומרת האשה המנחשת בקלפים. ילדיה
הבקיאים באמנות הכיוס, מכינים את חייהם

למלאכת הקרקס. אלה לוליני העתיד שראיתי
בקיץ על גשר מירבו. אז נזכרתי בלהטוטן הגדול
גיום אפולינר, יוצא בחליפתו האדמה
מתוך משפחת הלהטוטנים של פיקסו
ומתחיל לכתב שיר חדש.

שרית שץ

מחווה לפאול צלאן

המים עמקים היו, קפואים כשגלג רך
רק שם דממה, היתה דממה,
השקט המברך.

ואש התפת אז גועה בקול לוחש-רוחש
מלים אזלו, כבתה העט,
נגנז שהתרחש.

עמך למצולות ירדו במדרגות דגן
מרגריט ושולמית
ופוגה בשערן.

צפות ועיניהן כלואות כנקדות תרפה,
ידך פשטת לאם -
עופרת בערפה.

על שלחני מנץ גרזן, מצל וילון צחור -
אני גומעת כאן עמך
כדי חלב שחור.

ציור: סמדר חולתי – שיפטן

רמי סערי

28 באפריל, ככלות שנה

לפני שנה באביב,
כשהעשב הוריק והוריק
בין חומות המבצר
שעל הר הצופים,
במקום שלמדנו ולמדנו
כמעט עשר שנים,
טילנו במסדרונות ושוחחנו
כדרךנו באותם ימים.
היית יפה כתמיד,
בת בלי זמן כמו אלה רומית,
ועיניך מזיגת אפר וירק
שאין שניה לה בעולם.
כשיצאנו כעבור שעה לנוח
והתפרקדנו על אחת המדשאות,
תהית: איפה נהיה
בעשרים ושמונה באפריל,
כדיוק בעוד שנה מהיום?
ודברנו בחיוך ובנחת,
ואמרנו חדורי תקנה, שמות:
וינה, מדריד, ירושלים,
אתונה, מדגסקר וצפת.
שנה עברה מאז, מרתה,
בת תמותה ואלמות שלי:
את מפזרת כאפר
על הרי גלדיתך;
אני, עדין בשר ודם,
משוטט ברחובות ליסבון.

אמיר אור

פריחה

כשהמתים מתכננים את לדתם הבאה
בתי הקברות מריחים כמו אביב.

הם מתקרבים יותר מחלום -
תועים מעולמם למות אל העולם.

אתה קולט אותם פתאם גופך מרתיע -
הם חולפים על פניך כמו היית רוח.

כפת הנוף - שמים, כמה עננים קלים
היא מסך דקיק שאין בכחו להגן.

קול קונכייות ופעמונים צולל באזניך
עם כל נשימה אתה שואף נוכחות.

באביב הכל שוב מתגלה בבשר.
מראות נוצצות תלויות ברוח עינים פורחות
בכל מקום.

מתוך "מוזיאון הזמן" - העומד לצאת לאור בקרוב ב"קיבוץ
המאוחד" וב"Ar".

מתוך הספר: "השוגון החמישי" (2005).

אלישע פורת

דרוסת הבר שלכביש

רשימת חיות הבר הדרוסות
באביב הנורא הזה, על
הכביש שמספרו חמש שמונה
אחת, תופחת במהירות כל
יום: תוסיף, אומרים לי חברים,
נמיה דרוסה. תוסיף גרית
שנמחצה. תוסיף פרחון שלדג
נמעך. נוצה כחלה קטנה
נרעדת, על האספלט החמים.
ברכיבת הערב שלי, בחשכה,
אני חולף על פניהם בדממה,
מדוש לצדם מאוש לקראתם.
ממש כמו שחלפתי אז,
בקיץ המקלל ההוא: על
פני השוכבים בשורות הארכות,
בצל הקיר הצפוני והמוגן
של משטרת ג'נין העשנה.

ארז פודולי

שני שירים בגן הפעמון

1. אצל השושנה

גם שלט בגן הצבורי
"אסור לקטף"
הוא מסר מכונן אלי

מאות עינים אדמות
עיפות בקפליהן
דוקרות את האביב שלי

דאון ברוחות קלות
אותיות פורחות ככתם בדשא
עכשו אפשר להאמין:

2. אצל העצים

העץ שבספסל
בעין יבשה, סדוקה
מביט באביב בגן הצבורי,

העץ שבכנפי טחנת הרוח
חורק שנים
אבל לא מש,

ורק הזית הגדום
שולח צפרניים ראשונות
להאחז באביב המתקרב.

ארז פודולי - נולד הרחק מכאן בתחילת שנות השבעים אבל כרך את חייו בירושלים, עיר שחברה לו יחדיו (לו ובשבילו; כך נדמה לו לפעמים). שולח ידו בכתיבת שירה ותלמיד לתואר דוקטור לביוכימיה באוניברסיטה העברית, כמי שפוסח על שתי הסעיפים בין רוח וחומר וחוצה קו משווני בלתי נראה הלוך ושוב. מפרסם בעיתונות המדעית ובכתבי עת לשירה.

מנחם פאלק

מעגלים

מעגלים נפתחים
נסגרים נפתחים
בין עצי הארן
לעלי השרך
ופרחי הסחלבים
שבילים חבויים ביערות
מסלולי הליכה
למטיבי בטחון וגם לעצלנים
מזרקות מאכלסות בפרפרים
שקט של נופש בריא
שלנה לנזקקים של
מרדפי החיים.

ציור: לנה פיינבורג

לא, כאן לא יפתח המעגל שהחל
בטירה בטונסילבניה
גם לא בזה שקשור לטירה של קפקא
כאן מצטירים מעגלים אחרים.

הרדיוס הרגשי כפול פעמים מהות המסתורין
יוכל לתאר את הקף השנוי.
הנפש המכפלת ברבוע
של המסר המיסטי
מגדיר את השטח המתהווה
על גונניו צבעיו וצליליו
על שליחיו ותוצאותיו.

מדי פעם המעגלים חודרים
זה לנכסיו של זה
כדי להבין את שנתן רק לחוש
ואולי לתקן את שנותר.

הירק המרגיע
המים הממלאים את הנפש
וזרמים לעמקי התחושות
הם תפאורה מזינה
לאפקט האבסטרקטי
שכל פרשנות רק משלימה
את שלא נתן לומר
בשפה האנושית הדלה.

מעגלים נפתחים נסגרים נפתחים
בין עצי הארן לעלי השרך
בין חפוש שקט בנופש בריא
לשלנה הנחוצה מול רדיפות החיים.

וירטואליזציה לשונית בשירת רבי יהודה הלוי

(פתיחה לעיון טפסטואלי - חלק ראשון)

התייחדותו של זכרוננו הקולקטיבי-לאומי, כיום, במלאות למעלה מחמש מאות שנה לגירוש ספרד, ראוי כי תתמקד לא בגזירת הגירוש בלבד, אף לא בציד-המכשפות הסאדו-פאנאטי של האינקוויזיציה (שראש-העושים-והמעשים בה, יוזם הגירוש ומנהיג שדולתו, היה, למרבה האירוניה הגניאלוגית, נכד לסבתא יהודיה מזרע האנוסים), אלא גם, ואולי בעיקר, במה שקדם לתור הרדיפות, בפרט בגולת-כותרתם של חיי היהודים בספרד הביניימית.

עובדה היא כי חיי יהודים בחצי-האי האיברי נתמשכו על פני כאלף וחמש מאות שנה, בעוד שתקופת הרדיפות, המרת-הדת הכפויה והאינקוויזיציה – עם כל חומרתה ואכזריותה – נתרפזה במאת-השנים שלפני הגירוש (משנת 1391). צמצום המבט מאופקו הפאנוראמי של פרק-חיים היסטורי בן אלף וחמש מאות שנה, לתוך מיטת-סדום של סופו הטראגי בלבד – ספק אם יש בו משום עשיית דין צודק, אובייקטיבי, לרב-אנפיותה של תקופה מכרעת בתולדות ישראל².

שיאה של תקופה זו, מן ההיבט הסוציו-פלפלי והאינטלקטואלי גם יחד, היה כמובן "תור הזהב", שאחת משכינות-חמדתו היתה השירה העברית בספרד. שירה זו, שצמחה מתוך דו-קיום פורה והרמוני בין תרבות ישראל ותרבות ישמעאל, עמדה בסימן מה שקרוי במינוח האחד-העמי "חיקוי מתוך התחרות" אף במיגזר הלשוני.

יישומו הבולט הראשון של חיקוי חיובי זה, בתחום הפרוסידי (תורת המשקלים בשירה) נתממש, כידוע, במאה העשירית, עם הופעת האספולה האנדלוסית ולידתה של שירת החול העברית בספרד. היה זה דיוניש בן לברט (שנפטר בשנת 990 בקירוב) שסיגל את משקלה הכמותי של שירת ערב לצרכי שירת החול העברית. הוא אף סיגל סוגות (ז'אנרים), תבניות, דימויים וטכניקות בלתי-ישימות עד אז – מתוך אקסנל-פלי-השיר הערבי למעבדת-השירה העברית. אדפטציה פרוסודית מפרה זו לא נבלמה על ספה של שירת החול; היא פלשה, פזכור, אף לתחום הפיוטים הדתיים-פולחניים, וכצפוי - עוררה על יוזמה, לפחות בתחילתה, זעמם הטבעי של פוריסטים (טהרנים) עבריים, שראו בה חילולה ואינוסה של לשון-הקודש.

בחשבון היסטורי, רטרוספקטיבי, נודעה מהרפכתה של אותה "זמורת זר" מוסלמית על פנת השירה העברית בספרד, תועלת לטווח ארוך. היא אילצה את גנה המאובן של שפת-ספר בלתי-מדוברת לעבור תרגילים (מכאיבים לא במעט) של "פיסיותראפיה" פואטית. הצורך להתמודד עם לשון עשירה ומפוארת כלשון הערבית, שידעה זה מאות בשנים התפתחות רציפה ובלתי-מופרעת (הן פלשון-עם מדוברת והן במיגזר הספרותי-אליטיסטי), בעוד הלשון העברית חנוטה ואינה מתפקדת פלשון נורמאלית של חיים במלאותם – פפה על שירת ישראל בספרד, ועל מדיום-היסוד שלה, הלשון העברית בכלל, "גידול מואץ", "סגירת רווחים" וקפיצת-הדרך. מהפך יזום-כפוי זה, חרף אי-נורמאליותו, הוא-הוא שסייע דווקא ל"נירמולה" של העברית הביניימית. למהפך זה נודעו, כמובן, השלכות מרחיקות-לכת לא רק בתחום השירה והפרוזה כי גם בדיקדוק, בפילוסופיה ובמדעים המדויקים. בלא האתגר שהציבה נוכחותה של "התרבות המארכת" (זו של הרנסאנס המוסלמי בספרד) ל"אורחת" העברית, אין לשער כלל חמש מאות שנות שירה עברית דחוסות-צמיחה בחצי-האי האיברי. משך-זמן זה נחלק, כידוע, לשתי תקופות-משנה: תקופת הקיום "בכבל ערב", אם לנקוט מטאפורה משירת רבי יהודה הלוי,

ותקופת הקיום "בְּחֶבֶל אֲדוֹם", תחת שלטון נוצרי שהיה סובלני הרבה פחות. לא ייפלא, איפוא, כי מהפך לשוני-פרוסודי מְסֹדֵר-גודלו של זה המתואר כאן, הצמיח, כביכול מתוך "היענות לתביעות השעה", כשרונות ספרותיים שגודלם הלם את מידות האתגר. ביניהם נמנים שמות כשמואל נְגִלָה, הלא הוא שמואל הנגיד (993-1056), שלמה איבן גבירול (1021/22 בקירוב - 1055), משה איבן עזרא (1055 בקירוב - עד לאחר 1135) ואבו אלחסן, הלא הוא יהודה בן שמואל הלוי (לפני 1075 - עד 1141).

אתגר חיצוני ומסורת פנימית

על מנת להעריך הערכה מאוזנת הן את צורך הפגנת-הפוח הלשונית והפרוסודית של שירת ישראל בספרד (שרבי יהודה הלוי הוא אולי בא-פוחה המבריק ביותר) והן את צביונה הגובל לפרקים באקרובאטיקה לשונית (קונבנציה סטיליסטית בת-הזמן, הנוגדת תכלית ניגוד את הקונצנזוס האופנתי בשירה העברית בת-זמננו, וכן אף בפּפֶרֶת, שמרוב מאמץ לשמור על דיאֶטָה של "עברית רזה" היא מקצינה ומדרדרת לאֲנוֹרְקֶסְיָה נְרוֹוֶזָה לשונית) – מן הדין לעמוד על שני גורמי-יסוד היסטוריים: גינוניה הלשוניים-פּוֹאֶטִיִּים של התרבות הַמְחֻקָּה, ה"מארכת", ומניעה האפולוגטיים-תחרותיים של התרבות ה"אורחת", הַמְחֻקָּה.

שירת החול העברית בספרד היא בת-טיפוחיהן של "חצרות" השועים והפרנסים היהודיים, הַמְצַנָּאִיִּים, שתפסו מקום של יוקרה בארמונות הממלכות המוסלמיות. אם, מתחילתה, בחממות חֲלִיפּוֹת קורדובה (927-1013), ואם, בהֶמְשָׁכָה, בתחומי-ממשל מוסלמיים צנועים יותר, היתה השירה המחקה, ממש כמוש'א-חֲקִיָּה הערבי עצמו, שירה חצרנית, אריסטוקרטית, מסולסלת, הן במיגוון-נוש'איה והן בכלי-עיצובה הסגנוניים. מה שנתפס בסולם-ערכינו כיום כמסלוד, פקיטשי (כגון, למשל, שירי חנופה לפטרוֹן-תומך, שירי השתלחות באויבי הפטרוֹן או שירי התרברבות ורימום עצמי) היה מן המקובלות התימאטיות-ז'אנריות בזמן ההוא, כשהקונבנציה החברתית-אֶתִית "מושלכת" ישירות על זו האסתטית-פיוטית. והוא הדין בתחום שימושי-הלשון עצמם: כמעט בכל מילון בן-זמננו מוגדר הערך "טאולוג'יה" כ"כפל-מושג במילים נרדפות בזו אחר זו, יתור-לשון, חזרה על דברים שלא לצורך". הגדרה מילונית "אובייקטיבית" זו רחוקה מלהיות אובייקטיבית. היא נותנת ביטוי, ביודעין או שלא ביודעין, לקונבנציה בת-זמננו שאינה "נכונה" או "אובייקטיבית" יותר מזו ההפוכה והמנוגדת לה קוטבית, ששלטה בימים ההם בשירת ספרד. מה שנדרש בעינינו כיום לִפְגֵּם כ"מיפגן אָרוֹדִיִצִיָה", נדרש בְּשִׁירָה הערבית דאז (ובכת-צלמה-ודמותה, השירה העברית שחיקתה אותה) כמיתוח כוחות הלשון עד "קצות פהונות" יכולתה וגבולותיה, כמבחן-אמת לכוח-היוצר (והמתמַרְן) של המשורר. לצביון "גנדרני" זה, מעין "רוֹקוֹקוֹ" של שירה חצרנית, שמצא הפייטן העברי בן-הזמן בשירת-עֶרְב, נענתה השירה העברית הצעירה מתוך צמד-סיבות דיאלקטי: הן מתוך היענות לאתגר מִפְחוֹץ והן מתוך המשך טבעי למסורת-לשון עתיקה מִמְּפָנִים". את הדחף החיצון, אותו "ניפוח שרירים" לינגוויסטי, פירנס, כמובן, הצורך האפולוגטי-תחרותי: שאיפתו היותר גדולה של משורר עברי באותה עת היתה להוכיח כי "גם בעברית, הלשון החנוטה זה מאות בשנים, לשון-הספר, ניתן לעשות זאת" (תופעה שחזרה על עצמה מאוחר יותר, בספרות דור התחיה, לחיוב ולשלילה גם יחד), ובכך נתממש ה"חיקוי מתוך התחרות" במיטבו.

עד כאן האתגר "מִפְחוֹץ", ומכאן – למסורת "מִמְּפָנִים": עידוד ניכר לְדַחֵף הַנ"ל הוענק מעצם טבעו הטאולוגי-לא-במעט של הסגנון המקראי, בחלקו השירי אך גם בחלקו האֶפִי. סגנון זה היווה, כמובן, תשתית ספרותית ומושגית לכל תרבותו העברית של פייטן יהודי בספרד של אותם ימים. הַתְּקַבְּלָת הַמְקַרְאִית לצורותיה ולגוניה (לדוגמה: "יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים" – בראשית כז, 29; "זה אלי ואְנִיָּהוּ אלוֹהֵי אבי וארומננהו" – שמות טו, 2); או צורת המקור הדקדוקית הטיפוסית ("טָרַף טָרַף" – בראשית לז, 33; הַצֵּל לֹא הַצֵּלְתָּ – שמות ה, 23); הַכְּפִלּוֹת הַמִּילִים ("שְׁבַעָה שְׁבַעָה" – בראשית ז, 2; "לְדוֹר דוֹר" – שמות ג, 15); בִּיטוּיִים טאולוגיים ("דשא עשב" – בראשית א, 11; "חושך-אֶפְלָה" – שמות י, 22); אֵלִיטְרָאִצִיָה

(אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל" – שמות טו, 9; "והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחש'ת וחי" – במדבר כא, 9); חריזה פנימית בגוף הפרוזה המקראית" (עקודים נקודים וברודים" – בראשית לא, 10; "כבר את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך" – שמות כ, 12); וכן חזרות סוגסטיביות על אותה מילה ("כי בא סוס פרעה ברקבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" – שמות טו, 19) – כל אלה אינם אלא אפס קצהו של העושר הסגנוני שבו משופעת לשון המקרא. אם כן, ההיענות הטבעית לאתגר הערבי "מפחין" לנתה בשאיבה "מפנים", מעומקה של מסורת לשונית מושרשת. אין ספק כי היותן של לשון-עבר ולשון-ערב נימנות עם אותה משפחה לשונית, זו של הלשונות השמיות (אף כי העברית היא לשון שמית צפונית ואילו הערבית – לשון שמית דרומית) איפשרה היקלטותו של "הנטע הזר" המוסלמי על פנת תרבותם העברית של משוררי תור הזהב בספרד, בנוסף על השפעתו הגלויה-לכל-עין של המקרא, בתכניו פבסגנונו, על ה"קרן".

תהליך זה לא נתרשח בחלל תרבותי ריק. הוא ענה על הצורך בהפרכת האפסיומה, שנתנה אותה עת באינטליגנציה המוסלמית של ספרד, כי עדיפותו הסגנונית של ה"קרן" על כל טכסט אחר – מקבילה בהכרח לעדיפותו התיאולוגית של האיסלאם על כל דת אחרת. מכאן המאמץ המשותף לגלוריופיקציה של הלשון העברית, יפהפיה נרדמת זו, שאם רק תחפוץ – תתעורר לחיים חדשים. מגמה זו נתמשכה אף לאחר ימי יהודה הלוי, ועדות לקיומה אף במאה ה-13, היא פתיחתו המחורזת של ספר "תחכמוני" של יהודה אלחריזי. אלחריזי (לפני 1075 – עד לאחר 1141) מעיד על עצמו בטכסט זה כי בקוראו את יצירתו הפיוטית של הפייטן המוסלמי אלחריזי נתמלא רגשי התפעלות שהיו מעורבים ביגון עמוק על גורל הלשון העברית, הנמשלת בזמנו לאחיו המקראי של קין (כלומר: להקבל, תרתי משמע). הוא מתלונן על עורונם של יהודים רבים ליופיה הגנוז של לשון אבותינו, שאין הם, ככלל, מודעים לו. 3. באותה פתיחה הוא ממשיל את הלשון העברית לעלמה בת-דמותה של רבקה המקראית ("והנערה (רבקה) טובת מראה מאוד" – בראשית כד, 16), שאת שמה הוא נשבע לפאר, כפי שעשה, כ-200 שנה מאוחר יותר, דון קיחוטה של סרוואנטס - לדולציניאה. מעניין כי הרבה לפני אלחריזי כתב רבי שלמה איבן גבירול – בעודו בן י"ט בלבד – שיר דידיאקטי המוקדש פולו לדקדוק העברי. פרט מאלף זה, 4 מעיד אף הוא בבירור על החפיפה שבין זקיפת-גו לאומית-דתית ובין התגשמותה והתעצמותה הלשונית-פרוסודית של שירה עברית צעירה שאיננה נרתעת מ"ריבחה" הערבית הוותיקה והמבוססת.

סיפור-מסגרת - מקורות ומקבילות

בתחומי יצירת ריה"ל מתבלטת אותה סימפיוזה פפליים: הן ביחס-הגומלין שבין העברית והערבית והן בזיקת-הגומלין שבין שירה לאידיאולוגיה. ב"מאגנס אופוס" התיאולוגי-פילוסופי הנודע שלו, "ספר הפזרי", הוא ממחיש זאת מפורשות. אף שהספר כתוב במקורו ערבית (כמקובל בין מחברי "תור הזהב": דיכוטומיה ברורה בין כתיבה עיונית-מחקרית בלשון עם-הארץ ובין הכתיבה העברית ביצירה הפיוטית) הוא מוכתר בשם המחורז הארוך "פתאב אל-ח'גה ואל-דליל פי נצר אל-דליל" ("ספר ההוכחה והראיה לעזרת הדת המושפלת"). ספרו של פייטן ותיאולוג יהודי התובע את עלבון דתו ושפתו, עושה זאת בלשון-ערב אך טוען בגלוי לבכורת שפת-עבר. יתר על כן: חיבור שכולו בתחומי ההפשטה התיאולוגית-פילוסופית, והמהווה בעקיפין מאניפסט פואטי עתיר-השתמעויות, שפולן מוגשמות הגשמה פיוטית רבת-כוח בתחום כתיבתו הלירית.

כנהוג בתקופתו, מציע ריה"ל לקוראיו את מישנתו התיאולוגית ב"קנקן" של סיפור-מסגרת שבין ההיסטורי ללגנדארי. יש לשער כי הכיר את התכתובת המרתקת - המיוחסת לחסדאי איבן שפרוט (915-970) וליוסף, מלך פזריה אשר לחוף הים השחור – שפירסמה כי זה האחרון, קיבל עליו ועל בני עמו את תורת משה.⁵

סיפור זה נכלל אף בכתביו של **עבד אל-גבאר** (בקירוב סביב שנת 1000 לספירת הנוצרים), תיאולוג מוסלמי שעשה בו שימוש לצרכיו שלו, ואשר כבר בגירסתו מופיעה דמותו של איש-דת יהודי כתקדים פרוטוטיפי לזו של "הַחֶבֶר" ב"הפוזרי" 6.

מקור אחר, נוצרי, לסיפור-מסגרת דומה ביותר, הוא ספרו של התיאולוג הצרפתי **פִּיר אַבְלָאר** (1079-1142). אף אצלו משמש נאראטיב קונבנציונאלי זה **פרקע**, עליו נערך פולמוס-דת בין נוצרי, יהודי ופילוסוף ראציונליסט 7.

אין, כמובן, ראיות לכך שכתבי עבד אל-גבאר ופיר אבלאר היו ידועים לריה"ל. היעדר-ראיות דומה מתקשר למקור נוסף, הפעם בתחום התוכן ולא בהקשר נאראטיב-המסגרת. הכוונה היא לאיש-הדת המוסלמי הנודע **אל גזאלי**, שהחל כפילוסוף והפך ברבות הימים ל**סופי** 8. הסופים (ראוי להקפיד ולא לזהותם, בטעות, עם **הסופיסטים**) היוו פת רוחנית שנוסדה בפרס ונודעה במיסטיציזם הדתי-מוסלמי שלה. בנקודת-המהפך בהתפתחותו ההגותית, גילה אל גזאלי כי אין הפילוסופיה פטורה מסתירות בין אסכולות שונות ומבקיעים פנימיים בכל אחת מהן לחוד. הבחנה זו "הספיקה" לעוקרו מן הפילוסופיה, בנוסף לאכזבתו מקוצר-ידייו של ה**ראצי** בכלל וההכרח להודות במיגבלותיו. אף שריה"ל היה, בלי ספק, אָמוֹן על חשיבה ראציונאליסטית מפופחת, נחשף אצלו קוצר-ידייו של פוח-המשיג - ובור זה מתמלא מחלֵיטָה של **אמוציה מיסטית**. הטעם לכך, לדידו של ריה"ל, הוא טבעו של מושא-החקירה-והדיון. במדעים המדוייקים מצטיין מושא זה בנגישות מובהקת, הוא עומד לרשותנו, בר-תפיסה-ושיעור, וכוחה של התבונה יצלח עליו כאיזמל אנאליטי. מה שאין כן כאשר מושא-הדיון הוא טבעו הנסתר של האל. פאן נְלָאִים פְּלִי-תפיסתה של התבונה להכילו. שלא כמדעים המדוייקים שכולם נדרשים לעובדות, המתבארות בחוק מתימאטי, פיסיקאלי או כימי, תורת ישראל ומהות האלוהות אינן בחזקת עובדות כי אם ישויות חיות, בפעל. עובדות – די להבין ולבאר ביאור מְשָׁפֵל; ישויות לעומת זאת, תובעות התמסרות **שמעבר** ליחס הלוֹגִי. פאן כושלת הפילוסופיה, שפְּלִי-קיבולה **תבוניים בלבד** ותופסים רק את חלקו של מושא-הדיון. אין לקלוט את הים בכוס-מים...

מעמד הלשון העברית במישנתו התיאולוגית

לצרכי העיון ביכולתו הלשונית-פיוטית של ריה"ל, נתמקד בתפיסתו את מעמדה של לשון הקודש. ב"מאמר השני" ב"ספר הפוזרי" (פיסקה 10) נפתח דיונו של המחבר ב**בכורת השפה העברית, פְּמֻדְיוֹם**. פְּמֻדְיוֹם הדיאלוג בין "הַחֶבֶר" (איש-הדת היהודי) ובין מארחו "הפוזרי" (הלא הוא מלך פוריה) מטעים החבר כי מקורם של כל החכמות והמדעים, אלה הנתפסים כאנטי-תיזה לתפיסה המיסטית, מצוי פבר ביהדות (התוחמת את המקור הזה אך איננה תחומה בו), וכי מן היהדות הושאל מקור זה לבלל, לפרס ולמְדִי, ליוון ולרומי. את הרמז לכך שתחולת התבונה **מצומצמת** לעומת רחבותה והיקפה של דת ישראל – דת שנימנים בה, נוסף על ה**ראצי**, גם עניינים שאין התבונה עשויה לקולטם בעליל – מטעים המחבר בדברו על הלשון העברית עצמה, שטווח-קליטתה-והגעתה **עובר** את אותם גבולות:

"והמעלה לעברית בעצם הלשון וכמה שנכלל בה מהעניינים" ("הפוזרי", תרגום איפן תיפון). ובפרשנותו של הרב גניזי: "ולא זאת בלבד שתורתנו כוללת ענייני חכמה עמוקים, אלא אף הלשון שבה היא פתובה (והיא השפה העברית) חשובה יותר, הן מצד עצמה והן מצד העניינים הנשגבים הפתובים בה." 10

מכאן, שלפי תפיסת ריה"ל אין העברית מצומצמת כשאר לשונות למטרות **דְּנוֹטָצְיָה** (ציון משמעותו הכללית של דבר כלשהו באמצעות סימנים או מונחים), אלא יש בכוחה לעשות הרבה יותר מ"לקרוא פְּשֵׁם": היא חוצה את גבולות הניתן לתפיסה מושגית, ראציונאלית, מוגבלת אל עֵבֶר אותם "עניינים נשגבים" שבהם מתבטאת עדיפותה של דת ישראל על שאר הדתות. תפיסה זו מתקשרת למושג "העניין האלוהי", זיקה דתית-מיסטית אל "מה שמעבר", שאף גדולי

הפילוסופים חֲסָרִים אותה. ריה"ל מאמין שיחיד-סגולה, אותם הקרויים "נביאים", ניחנים באותו "העניין האלוהי" ורק בתיווכם מתגלה האל לבני-תמותה.

לאיפשרו של הקשר בין האל לנביאיו, שהם שופרו הקומוניקטיבי, נדרשים שלושה תנאי-יסוד: א) אין נבואה ניתנת אלא לבן-ישראל. ב) היא ניתנת רק בתחומיה של ארץ ישראל או בארצות הסמוכות לגבולותיה. ג) היא מותנית בקיומה של עבודת ה', חובה החלה על מי שנימנה על בני ישראל בלבד.

לעניין התנאי השני ראוי לציין שני מראי-מקום: פינוף של הארץ "מקום הפלאות/ ועין (מעין) הנבואות" 11 ודברי החבר ב"מאמר השני" (פיסקה יד): "כל מי שנתבא לא נתבא כי אם בפה (בא"י) או בפעבורה. הנה נתבא אברהם כדי שיעבור בה, ויחזקאל ודניאל בפעבורה. וכבר היו נמצאים בבית ראשון וראו בו השכינה אשר בהמפצא היה מגיע לנבואה פל המוכן לה מהסגולה". ומפרש הרב גניזי: "...עם אברהם התייחד הדיבור, לצוותו לעלות לארץ ולהתהלך בה. ליחזקאל היתה הנבואה (על שוב ישראל לאדמתם), לדניאל (על חורבן בית שני וקיבוץ גלויות לעתיד לבוא), הרי שנבואות אלו בגלל ארץ ישראל הן. טעם נוסף לנבואת יחזקאל ודניאל בחוץ לארץ הוא, כי הם חיו בעוד בית ראשון קיים, וראו בו את גילוי השכינה, ובהמפצא השכינה, היתה אפשרית קבלת הנבואה לכל המוכשר לקבלתה, מבני ישראל, עם הסגולה. (מי שזכה כבר לנבואה בארץ, לא הפסיד מעלתה גם בצאתו ממנה)." 12

מגמת הריהביליטאציה ורימום הלשון העברית, זו שאיפיינה את שירת ספרד, מתבלטת בפסקה הבאה, בשאלת הפוזרי ובתשובת החבר עליה:

"אמר הכוזרי: היש לעברית מעלה על לשון (ה) ערב? היא יותר שלמה ורחבה ממנה, ואנחנו רואים את זה בעינינו."

ובפירוש הרב גניזי:

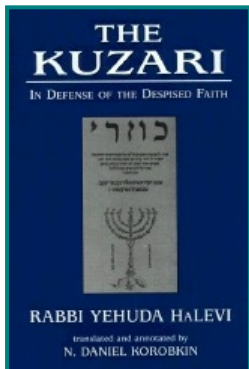
"וכי יש לעברית עדיפות על הערבית? הלא הערבית היא שפה מושלמת יותר, ונוכל להבחין בזאת בעצמנו."

על כך משיב ריה"ל מפי שופרו ודוברו, החבר:

"מצא אותה מה שמצא נושאיה, נתדלדלה בדלותם וצרה במיעוטם. והיא בעצמה החשובה שבלשונות מקבלה וסברה. הקבלה, שהיא הלשון אשר דיבר בה ה' יתברך עם אדם וחווה, ובה דיברו שניהם. - - - ומעלתה מדרך הסברה לפי העם המשתמשים בה, כמה שהיה צריך אליו מהמליצה, כל שפן עם הנבואה הפושטת ביניהם - - - היתכן שיתחסר להם (למלכי ישראל, משה ויהושע) בעת שהיו צריכים אליה לדבר, כאשר תחסר לנו היום פעבור שאבדה הלשון ממנו?"

ובפירוש גניזי:

"קרה לעברית מה שקרה לדובריה, נתדלדלה בדלותם, והצטמקה במיעוטם. אולם מצד עצמה, היא החשובה שבלשונות, הן מצד המסורת, והן מצד הסברה. מצד המסורת, כי היא הלשון אשר בה דיבר ה' יתברך עם אדם וחווה, והיא השפה שדיברו בה אדם וחווה (משעת בריאתם, ללא לימוד והספמה). וראיה לזה, המילה 'אדם' שנגזרה מ'אדמה', והמילה 'אשה' מ'איש', ו'חווה' מ'חי', ו'קין' מ'קניתי' ו'שת' מ'שת' ו'נח' מ'נחמנו' - - - היתכן שתחסר מליצה למלכי ישראל, משה, יהושע, דוד ושלמה,

בעת שיזדקקו אליה, כמו שתחסר לנו היום בגלל שכחתנו את השפה?" 13

תפיסה אפולוגטית זו של תביעת עלבון השפה, זו שלמרות דילדולה בהווה, עברה ועתידה הפוכים קוטבית לקפאונה הזמני-היסטורי – חופפת חפיפה שלמה את תפיסת הגלות של ריה"ל: את תביעת עלבון של העם המושפל זמנית ועתיד להחזיר עטרתו ליושנה. אף יסוריו של העם בגלות תכליתם היא טיהור וזיכרון: "בור הבך ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו" 14. הדחה להפגין "למה לשון זו מסוגלת", העומד ברקעה של גאוויותו הלשונית-שירית של ריה"ל, אינו אלא פ'על-יוצא של תפיסה מקיפה, הוליסטית: החזרת התפארת הגזולה של דת, אומה, ארץ, לשון.

רשימת מקורות:

1. ע"ע טורקמדה (Torquemada), האנציקלופדיה העברית, ירושלים-ת"א, עמודות 551-552.
2. אלמגור, דן. "עיניים, מיתות משונות וקידוש-השם", "ידיעות אחרונות" / תרבות * ספרות * אמנות, ת"א, ר' טבת התשנ"ב (13.12.91), ע' 19.
3. Halkin, Simon. "The Medieval Jewish Attitude Towards Hebrew", 'Biblical and Other Studies', (ed) A. Altman, Cambridge, Mass, 1976, pp. 235-40.
4. Carmi, T. (ed. & trans.), Hebrew Verse, Penguin Books, New York, 1981, p. 26
5. Husik, Isaac. 'A History of Medieval Jewish Philosophy', New York, Philadelphia, 1958, pp. 153-4.
6. ע"ע ר' יהודה הלוי (משנתו הדתית-פילוסופית), האנציקלופדיה העברית, עמודה 196.
7. שם, שם.
8. Kaufmann, David, Judah Halewi, Versuch einer Charakteristik, Breslau, 1877, reprinted in Gesammelte Schriften (ed.) Brann, Frankfurt a. M., 1910, Vol. II. pp. 99-151.
9. גניזי, מרדכי. "הפזורי המפורש", הוצאת המפרש, בני-ברק, תש"ד, ע' 142.
10. שם, שם.
11. הלוי, יהודה. "שירים נבחרים" (עורך ומבאר: ח. שירמן), ירושלים-ת"א, שוקן, תשכ"ו, ע' 84.
12. גניזי, מרדכי. "הפזורי המפורש", ע"ע 88-90.
13. שם, ע"ע 142-145.
14. שם, ע' 124.

המשך המאמר יובא בגיליון הבא

תמיד התגעגעתי אל צורה יותר נגישה,
שלא תהיה שירה מדי ולא מדי פרוזה
ותובן מבלי שתסבן איש,
לא את הפותב ולא את הקורא בענויי תפּת.

צ'סלב מילוש

תרגום: אריה סתיו

קרן רחל קוך
מן ההרים

רד אלי
מן ההרים
בהיר כמותם
נוטף טל של בקר וזעת גשמים
רד אלי
מן ההרים
עטוף שקים של חול מדבר
וקיסוס אלות.
רד. אני אמתין.
בצל ענפי אלה בעירמי המביט,
בעיני שכלו מחכות,
בעור סדוק מכבד הלילות,
מיבש נהרות,
רד מן ההרים
פסע אל תוך העמק,
אני אחבא מאחורי סלעים.
אתה תמשיך ללכת.

עודד פלד

הצייר מצייר

"הצייר מצייר, הסופר מספר, הפסל מפסל"
[נתן זייטלברך]

הצייר מצייר, הסופר מספר, הפסל מפסל
אך המשוור לא שר. הוא חרש, הוא הר
צל לבן מהלך בחשכה, רוח חרישי
מפזז בעלונה, מלת-אלם בסלע
דבר-סתר בסבך

בראשית הארץ רגע היתה
ופיטן בריאה על פני מים רחף

ואי-שם בגבהי הקיץ
מורד הפיטן ומושך
מכבשן האסיף לפידו
ואת כסילותו גם יחד.

רנה שר
תרגום: אריה סתיו

גן עדני

...והגן היה לוהט בפריחה ססגונית
עתיקה. לבן בשום של בוהיניות הפה
בעיני

— ואחותן מנגד לילכית, רפה.
שבלי אזורביון כחלות חוללו שם ברוח,
ונוריות בכותרות פרומות, פתו עיני לאהבן
בחיוכים ורדים וצהבים ואדמים
כחץ שלוח.

הוי גן עדני שלי, גני...

— ומדוע נגסתי פתאם בפרי?

הן אסר! הוא אסר בתכלית ומדעת
לגעת בפרי האור.

מה לפריחה המשגעת ולדעת
הטוב והרע?

— פקחון נורא

לראות גן עדני בתפארת משלה
ולדעת עצבון שרשיו
הולך ורע.

מעטה

על גחוני אזהל

כל ימי אזהל

כי צוה.

ולעת ניסן תעלה הבוהיניה פריחה בשומה
והוא זמן

חרותי.

איליה בר-זאב

עם מות הרקפות

גם השנה, באביב, עם מות הרקפות,
מרחף עדין הורד ליד סלעים שנואשו
מצמחית החרף המתעיפת.

מגדלי הבקר כבר מגדרים שטחי מרעה
לקראת הקיץ הקרב והש רפות.

קוצי ברקן ירקרקים, מזדקרים
בגאות-טנס בפריחות סגלגלות.

במורדות תל א-צאפי, בבהק בן אלפי שנים
של עיר לבנה, מתפרצים כתמים אדמים
בין קני הצפרים.

שדות חטה בירק פה נעים ברוח,
ממתנינים לצהב היבש, למכונות.

שיחי חומוס (גרגרי חמצה) ממשמעים,
פרושים מאפק לאפק. ידי הרעבות

עוקרות אותם מנעם רגבי אדמתם
אל קלית האש העתיקה - "חמלה מלאן".

ביערות חרובית, לארך נחל האלה, חמניות
צהבהבות משפילות ראשן בלילות הקרים.

באור חמה ראשון מתחנחנות בתפלה ארפה
ממזרח למערב.

עוד מעט וגרעינים אפרים יעברו בשאון
משאיות אל פיות השואגים במגרשי הפדור.

בעירו של גלית השתטה בן-ישי בפני המלך אכיש-
"כמה טובה היא השטות!" לפעמים.

גם באביב הזה, אני כנראה לא אבין
פיצד לפתע כלניות הופכות לפרגים.

ברכה רוזנפלד

מתוך : מחזור שירי שולמית

את תמרקי את הבקרים
תזליפי לימונים
ניחוחות יסמין בשמלותיך
מור בשערך
ולבונה

בערמה

תאלפי את הנחשים
לעזים מן הגלעד תלמדי דלוגים
בכרמיך שועלים בחכמה מרחרחים
ואת יושבת בגנים
הרוח בגבך תלמים, תלמים
כשלהבות בארזים
ואזובי הקיר משתוקקים
עוד מדברים בך - לך הלהבה -
באצבעות כמיהה ידליקו זהר
ערוגות הבשם
פעמוני הגלבוש
ברוש תדהר ותאשור יחדו.

ציור : לנה פיינבורג

יעקב ברזילי

כגני

בספר זכרונותיו של עץ האלמוגן קראתי
על הזריחה, צובעת האדמה בצבעי בקר
ועליו, מתעקשים לסוכך עליו
וגם עלי, שחקקתי סודותי בקלפותיו.

בעליית הגג

לכשיפרס השחר כנפיו,
ויסכך אורו על היקום,
בעלית הגג לי אשב,
וכמנן האתמולים שלא ישובו
חכה אחכה
כחפות לו מדי שחרים חולפים
לטבל ראשי
בקצרת זליפותיו.

אודה לְוִיטְמָן

תרגום: רמי סערי

אויב הסטיר,
אויב הגפן,
ואוהב הגופים מתחת לבד הגס.

אף לא לרגע אחד ויחיד, יפי גברי
שבהרי פחם, במודעות ובמסלות-ברזל,
חלמת להיות נהר ולישן כמו נהר
עם אותו חבר שישים בחזן
כאב קטן של נמר נבער.

אף לא לרגע אחד ויחיד, אדם של דם, זכר
גבר בודד בים, וולט ויטמן הזקן היפה,
כי על הגגות השטוחים,
והם מתגודדים בברים,
יוצאים בצרורות מהביבים,
רועדים בין רגלי הנהגים
או מסתובבים על משטחי הלענה,
מצביעים עליך, וולט ויטמן, המתרוממים.

גם הוא כזה! גם הוא! וצונחים
על זקנך הטהור המאיר,
בהירי הצפון, שחרים מהחול,
אספסוף קריאות והעויות
כמו החתולים וכמו הנחשים,
המתרוממים, וולט ויטמן, המתרוממים.
עכורים מדמעות, בשר בשביל שוט,
מגף או נשיכה של מאלפי חיות.

גם הוא כזה! גם הוא! אצבעות צבועות
מפנות לעבר הגדה של חלומך,
כשהידיד אוכל את התפוח שלך
שיש בו מעט מטעם הבנזין,
והשמש שר בטבורים
של בחורים המשחקים מתחת לגשרים.

אך אתה לא חפשת את העינים השרוטות,
ולא את הבצה השחרה משחור שבה מטביעים ילדים,
ולא את הרק הקפוא,
ולא את הפתולים הפצועים כמו בטן קרפדה,
אלה הנושאים את המתרוממים במכוניות ובטרסות
בעוד הלבנה מלקה אותם בפנות האימה.

באיסט ריבר ובברונקס
שרו הבחורים והראו את מתניהם
בגלגל, בשמן, בעור, בפטיש.
תשעים אלף כורים הוציאו את הכסף מהסלעים
והילדים צירו מדרגות ופרספקטיבות.

אך אף לא אחד מהם ישן,
אף לא אחד רצה להיות הנהר,
אף לא אחד אהב את העלים הגדולים
אף לא אחד את הלשון הפחלה של החוף.

באיסט ריבר ובקווינסבורו
נאבקו הבחורים בתעשייה,
היהודים מכרו לפאן של הנהר
את שושנת המילה,
והשמים שפכו על הגשרים והגגות
עדרי ביזונים שהרוח הדף.

אך אף לא אחד מהם נעצר,
אף לא אחד רצה להיות ענו,
אך לא אחד חפש את השרכים
ואת הגלגל הצהוב של הטנבור.

כשיזרח הירח
יסתובבו הגלגלות כדי להביך את השמים;
גדר מחטים תקיף את הזכרון
וארונות-המתים ישאו את מי שאינם עובדים.

ניו יורק של טין
ניו יורק של תיל ושל מות.
איזה מלאך חבוי בלחיך?
איזה קול משלם לאמר את אמתות החטה?
מי את חלומן הנורא של כלניותיך המכתמות?

אף לא לרגע אחד ויחיד, וולט ויטמן הזקן היפה,
לא חדלתי לראות את זקנך המלא פרפרים,
את כתפי הקטיפה שלך שהלבנה כלתה,
את רכיך, רכי אפולו בתולי,
את קולך כמו עמוד של אפר;
ישיש יפה כמו הערפל,
המית ממש כמו צפור
והסכה נעוצה בערוותך,

אתה חפשת עירם שיהיה כמו נהר,
וחלום שיחבר את הגלגל עם האצה,
אבי גסיסתך, קמליה של מותך,
שיהמה בלהבות קו-המשוה הכמוס שלך.

כי מצדק שהגבר לא יחפש את הענג
בג'ונגל הדמים של הבקר הקרב.
לשמים יש חופים שבהם משתמטים מהחיים,
ויש גופים שאל להם לחזר על עצמם עם עלות השחר.

גסיסה, גסיסה, חלום, תסיסה וחלום.
זהו העולם, ידידי, גסיסה, גסיסה.
המתים נרקבים מתחת לשעון הערים.
המלחמה עוברת בבכי עם מיליון חלדות אפורות,
העשירים נותנים לאהובותיהם
גוססים קטנים מוארים,
והחיים אינם אציליים, לא טובים ולא קדושים.

הגבר יכל, אם ירצה, להדריך את תשוקתו
לעבר עורק של אלמג או לעבר עירם של תכלת.
מחר יהיו האהבות סלעים והזמן
משב-רוח רדום שבא בענפים.

לכן איני מרים את קולי, וולט ויטמן הזקן,
נגד הילד הרושם
שם של ילדה על הכרית.
ולא נגד הבחור המתלבש ככלה
במחשכי הארון,
ולא נגד גלמודי הקזינו
השותים בתעוב ממימי הזנות,
ולא נגד הגברים ירקי המבט
האוהבים גבר וצורבים את שפתיהם בשתיקה.
אבל כן נגדכם, מתרוממי הערים,
שבשרכם נפוח ומחשבתכם מטנפת.
אמהות של רפש. מפלצות. אויבים חסרי חלום
של האהבה המחלקת נזרים של שמחה.

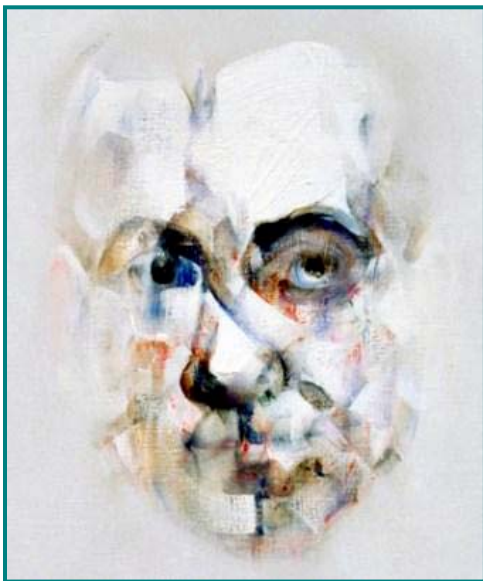
נגדכם לעולם ועד, הנותנים לבחורים
טפות מות מלכלך בלילות ברעל מר.
נגדכם לעולם ועד,
פיריז של צפון אפריקה,
פחרוס של הבנה,
חוטוס של מקסיקו,
סרסס של קדיס,
אפיוס של סביליה,
קנקוס של מדריד,
פלורס של אליקנטה,
אדלאידס של פורטוגל.

מתרוממי כל העולם, רוצחי יונים!
עבדים של האשה. כלבות של השדות.
פתוחים בכפרות בקדחת של מניפה
או אורבים בנופים נקשים של רוש.

לא יהיו רחמים! המות
זב מעיניכם
ומקבץ פרחים אפרים על גדת הטין.
לא יהיו רחמים! הכונו!!
כי המבלבלים, הטהורים,
הקלסיים, המסמנים, המפצירים
סגרו בפניכם את שערי נשף-החשק.

ואתה, וולט ויטמן הנאה, נום על גדות ההדסון
זקנך לעבר הקטב וידיך פתוחות.
חמר רך או שלג, לשונך קוראת
לחברים שיתאבלו על אילתך חסרת הגוף.

נום: מאום לא נותר.
רקוד של קירות מסעיר את הערבות,
ואמריקה מוצפת מכוונות ובכי.
אני רוצה שהרוח האיתן של העמק בלילות
יעקר פרחים ואותיות מהקשת שבה אתה גם,
ושילד שחר יבשר ללבנים של הזהב
על בואו של מלך השבלת.

Louis le Brocqy, *Image of Federico Garcia Lorca*, 1977

כשולי התרגום העברי של האודה הנודעת

מאת רמי סערי

"אודה לוולט ויטמן" היא אחד משיריו המפורסמים ביותר של פדריקו גרסיה לורקה. הוא כלול בחטיבה הקרויה "שתי אודות", החטיבה השמינית בין עשר החטיבות היוצרות את "משורר בניו יורק", יצירתו האלמותית של לורקה שראתה אור בתרגומי לעברית בהוצאת כרמל בשנת 1999. בשירי החטיבה הנזכרת מובעת מחאה נמרצת, והיא מופנית לא רק כלפי אותו עולם, שאליו התוודע המשורר בארצות הברית, אלא גם כלפי הנצרות הקתולית שאותה הכיר היטב מספרד. אחרי שלורקה מתח ביקורת נוקבת על הנצרות הפרוטסטנטית בשיר "הולדת המשיח" והפנה את עיקר מחאתו כלפי האפיפיור בשירו "זעקה לעבר רומא", באה ה"אודה לוולט ויטמן" להתעמת עם מיניותו ההומוסקסואלית של היוצר, אך גם לשאת את המשורר ואת קוראיו כאחד אל התקווה ואל החלום האוטופיסטי, שעליהם לא היה לורקה מוכן לוותר למרות מציאותיותו.

מנגנון ההגנה העצמית של לורקה, שגינה בזולת את המיניות קלת-הדעת שפחד לפגוש בעצמו, נראה במיטבו ב"אודה לוולט ויטמן". הן בשיר זה הן בשירים אחרים נוטרל בסופו של דבר הצד המיני של המשיכה אל הגבר, ובמקומו הודגשו החיבה, האחוה והחברות. בהסחת הדעת הזאת הצליח לורקה באופן יוצא מן הכלל גם כיוון שדימויו חדים, צלולים ורעננים, וגם כיוון שעוצמת אמירתו לא התקתה או נחלשה כהוא זה במרוצת העשורים שחלפו מאז כתיבת השיר: אמת ויציב, חלקנו חיים בחברה סובלנית ופתוחה יותר מזו שהציקה לבניה אוהבי הגברים בספרד של שנות השלושים, אולם ההתמודדות עם מיניות חריגה היא לעולם דרך חתחתים שאדם נאלץ לעבור אותה, אלא אם כן הוא מעדיף לחיות בשקר חיים כפולים עד אחרית ימיו.

ב"אודה לוולט ויטמן" ביטא לורקה באורח נחרץ יותר מאשר בשיריו הקודמים את חרדתו העזה מפני הניצול המיני המופקר ואת התיעוב שהוא חש כלפי קלות-הראש המינית. פחדו של המשורר ממין נטול חיבה, הבנה, רוח, חמלה ונאמנות מצא בדמותו של וולט ויטמן הד ומרגוע: ויטמן הדו-מיני לא היה חד-משמעי מדי כסמל ארוטי, וגבריותו הזקנה והמכובדת לא היוותה איום מרטיט וגם לא סכנה מושכת. שירת לורקה שהיתה ב"משורר בניו יורק" וכהגדרת המשורר עצמו, "שירה הפותחת לעצמה את הוורידים", כלומר יצירה מהפכנית, נבואית ומטאפיסית בו בזמן, שירת הזדהות עם המדוכאים, שבה התמודד המשורר בלית בררה עם סיוטיו הפרטיים והתעמת עם רוחות-הרפאים האישיות שלו, נזקקה גם לפינות של נחמה ומרגוע, ובהחלט אפשר לראות באודה המפורסמת את אחד משיאי הרוגע בעולם השירי של לורקה, שהייסורים והצער הם לחם חוקו היומיומי. יחד עם זאת, האודה אינה אלא חלק מן המכלול: בקובץ קיימות התייחסויות רבות למפגש הספציפי עם ניו יורק, שהיתה שונה כל-כך מספרד שהכיר המשורר: השחורים היוו מקור השראה, אשר סיפק גם חופש לדמיון הלירי וגם גישה מהפכנית לבעיה חברתית מוגדרת; הצורך להדגיש את תלישות האדם ואת בדידותו האקזיסטנציאלית בכרך נבע מסלידת המשורר ממצב המטשטש את ייחוד הפרט; ולבסוף, חזון אמריקה האוטופית של וולט ויטמן, שלורקה התוודע אל שירתו ככל הנראה באמצעות ידידו, המשורר הספרדי לאון פליפה,

עלה בקנה אחד עם שלילת החומרנות ועם האפשרות לנקוט עמדה הומניסטית ואנטי-
פטיליסטית מובהקת עוד לפני היציאה אל קובה, בדרך לסנטיאגו, אל מימיה הסוערים
והחמימים של הלטיניות המופרת.

פנינה פרנקל

1. פורטרט עם תפוחים

רק מי שהנחה זמן רב מדי
בין התפוחים הכחלים של סזאן
יודעת להתגעגע לערמות של השוק.

עוד נותרו בכיס
מעילה כמה הבטחות

כצמוקים נשכחים הן
מתקמטות וממתיקות עם הזמן.

היא אוספת אותן למלים
אורזת בשקיות חומות, דוחקת,
קושרת בחבל דק ותולה אותן על ענן.

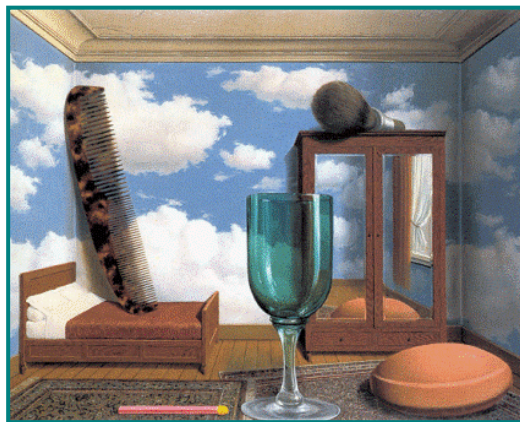
אולי כן, תוכל לאחז ביהן לרחף
ולהסתיר לרגע את הבהלות
מגלוי קצה יבש שמתחיל
לרשם בה צללים
ארכים של
הזמן.

2. מצלמה

לפעמים אני תמונה
שצלמה במצלמה של רנה מגריט
החלקים מתפרקים ומתחברים
במפתיע - לזמנים אחרים.

ועוד אני מארחת את הכלובים, המטריות
והכסאות
ומשקיפה על עצמי מתוך מסגרות מצירות
מתבוננת בציורים ממסגרים וסגורים.
יוצאת משם דרך נוף מציר בחלון
ומפזרת כפות רגלי התותבות
בין סלעים המאימים
לשקע או
לפל.

ורק הלטוש הזה
של הנקדות והפרטים
עוזר לפעמים לשמר על השפיות.

רנה מגריט

ברוך בראונשטיין

מקסם

אָנוּ מְנִיחִים
אֶת מְלוֹת הַשִּׁירִים בִּינֵינוּ
כְּמוֹ דֶרֶךְ מְשַׁלֶּבֶת לְבָנִים

אֵינָנִי יוֹדֵעַ מַה אָנִי:
מוֹג הַלֵּב, אִישׁ הַקֶּשׁ
אוֹ הַפֶּח שֶׁהַחֲלִיד

אָבֵל אֶת תְּמִיד מְרַקֶּדֶת
וְנִעְלִי הַקֶּסֶם
לוֹקְחוֹת אוֹתָךְ בְּסַעֲרָה
מִן הָאָרֶץ לְעוֹץ
וּבַחֲזָרָה.

קראי לי בקפה

קְרָאִי לִי בְּקַפֵּה
וְאֲנִי אֶצְעֵק לָךְ מִתַּחַתִּית הַכּוֹס
כְּמַעֲמָקָה שֶׁל בָּאָר
יַעֲלֶה קוֹלִי אֶפֶל וּמֵהֶדֶד
וְעֵינַיִךְ צוֹעֵדוֹת
בְּעַקְבוֹת שְׂרִידֵי מַעַט הַחַם
וּבֵת צָחוֹק נוֹגַעַת בֵּן
כְּאֵלוֹ אֹר נִגְלָה
בְּנִבְכֵי הַשְּׁחֹר

יוצא למסע

שרידי זיכרון אביבי

שְׂרִידֵי זִכְרוֹן שֶׁל אַחַר-צִהְרִים אָבִיבִי, כְּשֶׁצִּלְלִי
כַּפּוֹת הַתֶּמֶר מְרַצְדִּים בְּתַפִּילָה חֲרִישִׁית
עַל קִיר הַחֶדֶר, בְּרוֹחוֹב לֹא נֶחְשָׁב
וְהִיתָה רְעוּלָה בְּסֵדִין וְעֵינֶיהָ
הוֹגֹת פְּחָדִים קְדָמוֹנִים.

גְּדוּדֵי קְסָמִים אֶצְבְּעוֹתַי הַמַּעֲרָטְלוֹת זֶהִיר-זֶהִיר
מִמְלִיכוֹת אֶת יָפִיָּה הַטְּרוּד.
אֶתָּה גוֹרֵם לִי לְבָכוֹת

אָמְרָה -

גוֹרֵם לִי לְבָכוֹת.

מִלִּים שֶׁשְּׂאֵלְתִי מִזְמַן אַחַר, שֶׁתְּקוּ בִי
וְרִצִּיתִי יַעֲרוֹת גֶּשֶׁם וְרִצִּיתִי סוּסִים מְכוֹנְפִים.

וּשְׁפַתִּי מְמִיסוֹת אֶת יְדֵיהָ הָאוֹסְרוֹת עֲרֵהָ
וְהִיִּיתִי הוֹלֵךְ וּבָא בָּהּ
כְּבִבְתוּלָה
מִנִּיס מְגוּפָה עֵלְבוֹנוֹת בַּעֲלָה.
וּבַחֲלוֹן-הַזְּמַן שְׁנוּלָד
אֶלֶף צִפְרִים עֵפוֹת בְּאַחַת
וְרָגְלֶיהָ לְשָׁמַיִם

וְהֵינּוּ עֲקוּדִים בְּשֶׁרְשָׁאוֹת הַמִּלִּים
וּפְרָחֵי הַנֵּיֶר פּוֹרְחִים בְּעֵרוּגוֹת.

שתי קרדיוג'רמות על לבה של השירה

א. Ars poeica

שירה היא המשגל הכי עמק:
העט, המנקז אליו כמו זרע
את כל האלמיות ההן, עזות הדציבלים,
את כל המגרה והסמור,
רודף אחר מלה אחת, הכי זריזה לחמק,
הכי פאטה מורגאנית, כמו סוסה שועטת פרע,
הכי לא נענית, כמו casus belli,
הכי דומה למה
שלא אמור.

היא מזהה, כמו בגלאי של מתכות, בין התהוי
והטעוי, במין משחק של חם וקר, כמו כשהחשך
מתעתע בן שם, בלבירינת הקטקומבות
עם איזו פיקציה סרבנית לכל תיוק -
עד שתמצא אותה במין מסדר-זהוי
כמו את הכרח האינבררה של או ש, או ש,
שבו תגרר אותה, שבויה, אל המקום בו
פוגש היפי את אחיו,
את הדיוק.

ודוקא אז, כשהיא כאלו מתמסרת
לו, לחודר אותה כמו גם את המפרץ
עם כל החם שבו, עם כל הלא-נחם שבו, עם פּרץ
געגועים לא הגויים של דם ודמי,
היא מתיכה אותו אליה בו-בלהט
שרעבו מתיך אותה - וגבול נפרץ
בין המושר ובין השור
ואין לדעת
מי משניהם בעצם מתמסר למי...

ב. הכאב העושה את השיר

הכאב העושה את השיר
הוא אף פעם לא זה של העין
שחדר בה רסיס של אבק המדח במליחות הדמעה,
אלא זה של צדפה שבים שעוד איש לא שמע את שמעה
חוג מגל שפרץ אל קרבה והשיר
גרגר-חול
כמין יש
אל מין אין.

הַעֵינ מְרַחֵקָה אֶת זֶה, הַזְמַן הוּא חֲסִידוֹן
שֶׁל כָּל הַהַחְלָמוֹת, גַּם הַדְּלָקָת בַּת-חֲלוּף הִיא -
מֵה שְׂאִין כֵּן כָּאֵב הַצְדָּפָה, הַדְּמוּם הַפְּנִימִי שֶׁל דְּמְעוֹת הַסִּידוֹן
הָאוֹפֵף אֶת פְּלִישֵׁת הַגְּרֵגֵר בְּשִׁלְיָה
בֵּה הַסָּבֵל מוֹלִיד אֶת הַיָּפִי.

כִּךְ נִבְרָאת הַפְּנִינָה בְּעַמְקוֹ שֶׁל הַיָּם
וְהַשִּׁיר בְּעַמְקוֹ שֶׁל הַפְּצֵעַ.
פְּתָאִים, מְמַרְחֵק, הַשְּׁבוּר הוּא שְׁלֵם
וְחֲשׂוֹף-הַפְּגִיעוֹת הוּא עֵמִיד.
הַנִּצָּח אֵינָנו נִקְנָה בְּכַרְטִיס-אֲשֶׁרֵאִי, אִם בְּכֹלֵל יֵשׁ נִצָּח,
רַק בְּמִזְמַן שֶׁל כָּאֵב וְתַמִּימוֹת שֶׁהַזְמַן עַל כְּזָבִיָּה מִמִּיט
אֲמַת לְאֲמַתָּה, לְהַמִּיתָהּ. בִּינָה הִיא רִצָּח
שֶׁל תֵּם, שֶׁל מְתֵם. אֲבָל מֵה שֶׁנִּחַתְךָ וְאֵינָנו מְגִלִיד עוֹלָמִית
הוּא, דוֹקָא הוּא שְׁמֵטְבִיעַ חוֹתֵם בְּדַבְרֵיִם, לֹא אֲבָק וְלֹא קֶצֶף:
דְּמְעוֹת נְמַחוֹת תוֹךְ רִגַע קַל,
פְּנִינִים נוֹגְהוֹת תְּמִיד.

לו יכלתי לחיות את חיי מחדש
הייתי מוסיף על שגיאות שעשיתי
אנסה לא להיות משלם ועם זאת
ננוח יותר, ושלים, לא אקח
את הכל ברצינות תהומית...

חורחה לואיס בורחס, מתוך: "רגעים"

תרגום: אריה סתיו

פגוש את המשורר

אנה בְּלַאנְדִיאָנָה

אוטיליה-ואלריה (דוינה) קומאן, בשם נישואיה – רוסאן, נולדה ב- 25 במרץ, 1942 בכפר בלאנדיאנה, שם שזכה לתהילה משום שהיא בחרה בו כשמה הספרותי. היא החלה לכתוב ולפרסם בשנת 1959 וכוכבה דרך בספרות הרומנית כבר בנעוריה. במהלך השנים זכתה למקום של כבוד בתרבות ארצה. בשירתה הפגינה התנגדות נמרצת לשוביניזם הקומוניסטי וניהלה מאבק עיקש למען חופש הדיבור בארצה. מעשיה אלה גרמו לכך שהוחרמה על ידי המשטר וכתביה נאסרו לפרסום. בשירתה האמיצה תרמה אנה בלאנדיאנה לערעור שלטון הפחד והטרור של צ'אושסקו ותרומתה זאת הייתה בין הגורמים שהביאו, בסופו של דבר, לנפילתו של הרודן.

שירתה של אנה בלאנדיאנה ראתה אור במיטב ההוצאות בארצה ובעולם והיא תורגמה להונגרית, פולנית, בולגרית, גרמנית, רוסית, אנגלית, אסטונית, ליטאית, שוודית, נורווגית, צרפתית, הולנדית, סרבית, אלבנית, סלובנית, מקדונית, סינית, איטלקית, פורטוגזית, ועתה - גם לעברית. היא זכתה בפרסים יוקרתיים רבים, ביניהם – פרס Herder בווינה - אוסטריה (1982) ופרס Acerbi באיטליה (2005). אנה בלאנדיאנה פרסמה עד כה 16 ספרי שירה, 6 ספרי מאמרים ו-4 ספרי סיפורת.

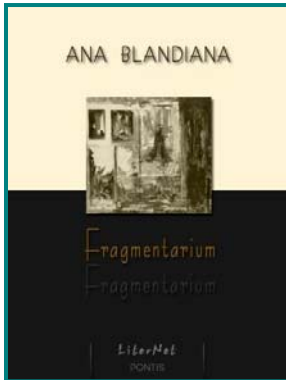
ייחודה של שירת בלאנדיאנה הוא בניגון הצבעוני המופלא שהיא מעניקה לנוף ארצה, באהבה העמוקה למסורת הרומנית, ברחשי הלב כלפי האהבה עצמה – וכל אלה לנוכח מבטה הישיר והבלתי מתפשר אל האפרוריות והנוקשות של המצב הסוציו-פוליטי עמו שירתה מתעמתת.

בחרנו את השירים בקובץ הזה כך שייתנו מושג לקורא העברי באשר לעושר הפיוטי, התמטי והלשוני של שירת אנה בלאנדיאנה. השירים נבחרו מתוך הקבצים: "בבוקר אחרי המוות", "אסיף המלאכים", "בשפל המשמעויות" ("In dinineata de dupa moarte", "La cules ingeri", "Refluxul sensurilor"). כמו-כן בחרנו מתוך כתב-העת "מעיינות" ("Izvoare"), המופיע בישראל בשפה הרומנית מטעם אגודת הסופרים הישראליים בשפה הרומנית, בו מפרסמת המשוררת אנה בלאנדיאנה באופן קבוע.

משה גרנות, יליד רומניה (1939); עלה לישראל בגיל 12. בעל תואר דוקטור לפילוסופיה מטעם אוניברסיטת בר-אילן. שימש כמפקח כולל על בתי-ספר על-יסודיים וכמרצה לספרות ומקרא במספר מכללות. חתן פרס ע"ש ברסלבי מטעם החברה לחקר המקרא וחתן פרס אקו"מ ע"ש נתן יונתן. פרסם עשרות סיפורים, מאות מאמרים, ערכים לאנציקלופדיות, וקרוב ל-50 ספרים בתחומים שונים: שירה, פרוזה, ספרות ילדים ונוער, הגות, ביקורת המקרא והספרות, חינוך, ספרי לימוד וספרי עזר לתלמיד ולמורה. ערך ספרים, אסופות ושנתונים.

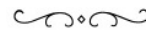
שאול כרמל, נולד ב-6 ביוני 1937 בעיירה שטפנשט-בוטשאן, בצפון רומניה. למד בבית הספר הגבוה לספרות וביקורת ספרותית ע"ש מיכאיל אמינסקו בבוקרשט. פרסם לראשונה משיריו בדפוס בשנת 1956. מאז כתב ופרסם 26 ספרים (שירה, פרוזה, פובליציסטיקה ומחזה). שיריו של שאול כרמל תורגמו לעברית, ערבית, רוסית, אנגלית, צרפתית, גרמנית, פלמית, סלובקית, הונגרית ויידיש. את יצירתו מלמדים באוניברסיטאות שברומניה בהן יש קתדרה לתרבות יהודית. שאול כרמל זכה בפרסים ספרותיים רבים בארץ ובח"ל.

אנה בלאנדיאנה
תרגום מרומנית: משה גרנות

היה ראוי

היה ראוי שנגלד זקנים,
שנבוא לכאן נבונים,
שנוכל להחליט על גורלנו בעולם הזה,
שנדע מהצמת הראשון לאן הדרכים מובילות
ורק התשווקה ללכת שתהיה חסרת אחריות.
אחר כך שנעשה צעירים יותר, יותר צעירים, ובלקתנו,
בוגרים וחזקים להגיע אל שער הבריאה,
שנעבר אותו, ואוהבים נכנס כמתבגרים,
שנהיה ילדים בהולד בנינו.
ממילא הם יהיו אז זקנים מאתנו,
למדו אותנו לדבר, יגיעו עריסותינו שנישון,
אנו נעלם עוד ועוד, ונהיה צעירים יותר ויותר,
כמו חרצן הענב, כמו אפון, כמו גרעין של חטה...

מבלי שידעו

ברור שאינני דומה
לאף אחד מטווי המלים
הרוקמים לעצמם חליפות וקרירות,
תהלה, רהב.
אמנם אני מתנועעת ביניהם
והם בוחנים את דברי כמו שבוחנים אפודה
"כמה יפה את מתלבשת", הם אומרים,
"כמה הולם לך השיר",
מבלי שידעו
כי שירי אינם בגדי,
אלא השלד
שנקרע בכאב
והנח מעל הבשר כמו שריון
על הצבים,
אלה המאריכים ימים
וחיים אמללים
לארך יובלות.

השמחה למה היא מועילה

למד לא לשמח,
למד לא לרצח
בחיוך ובלטוף.
צחוק אחד שלך
יכול להפיל צפרים מענפי העץ,
צפרים שרק האמללות
יכלה לשמר אותן בחיים.
כל שמחה פוצעת מישהו.
בעולמכם השמחה – למה היא מועילה?
בלילה אני חולמת על צבאות מתפרצים, צוהלים
ובאותה העת אנו נופלים סביב כמו שבלים.

עיינ ערך תרגום

“ אַחֲרֵי הַכֹּל, שִׁירָה פְּשָׁלְעֶצְמָה הִיא תִּרְגֹּם ” (יוסף ברודסקי, 1977)

אנתוני הכט

יאזון

תרגום: גיורא לשם

הַחֶדֶר מֵלֵא זֶהָב.
הָאֵם זֹאת פִּנְסִיָּה? הָאֵם זֶה הַזְּמִזִּים הַצָּרוּף
שֶׁל כְּרוּבִים, הַטּוֹבִין הַמְּכַנְפִים?
הָאִין זֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ הַמְּצִיפָה
פְּדִי לְהַקּוֹוֹת לִיד שְׂדֵה הַמַּגְלָה?
הוּ אִוְרוֹת, הוּ צְהָרִים, רֵאוּ
עַד כִּמָּה אֲנַחְנוּ מְחַנְנִים. הוּא שְׁמַעוֹלָם לֹא הִיָּה,
הִנֵּה הַנוּ, וְאַצְבָּעוֹתֶיהָ מְבָרְכוֹת אוֹתוֹ וּמִתְבָּרְכוֹת.

בְּרָכָה זֹ מִשְׁלַכֶּת
בְּאוֹר מִשְׁתַּמֵּט, פְּרָאִי. פְּתֹאִים צְלוּלִים
וּמְאֲזָנִים בְּתִשׁוּקָה שְׁמִימִית,
נְבִיאִים וְקְדוּשִׁים מְזַרְחִים נֶצְתִים
וְנִתְכִים עִם זֶהָב בְּחִלּוֹנוֹת מַעְבָּר לַמְּשַׁעוֹל,
וְהוֹפְכִים לְנוֹזֵל, וְאוֹבְדִים.
וְעֵתָה מַעֲמִיקָה שֵׁם מַעַל לְאַגְמִים שֶׁל אוֹיֵר
דְּמָמָה זְכוּרָה שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
הַנְּשֹׂאת פְּנִימָה עַל-גַּבִּי הַרְחוֹף הַרְךָ
וְהַהֲתַנּוֹדוֹת שֶׁל צְפָרִים. לְאַטֵּם הַיָּמִים הַעֲתִיקִים,
הַמִּים הַשְּׁחָרִים הָאֵלֶּה שְׁגוֹרְלָם נְחֹרֵץ מְקַדֵּם
גּוֹאִים לוֹאֲטִים וְשְׁלוּים לְנֶגֶד עֵינֵי,
וּמִסְצ'וֹסְטֵס מִתְרוֹמֶמֶת מְקַצֵּף
מִצָּב שֶׁל תּוֹדָעָה שְׁלִפּוֹ בְּשָׁנִים
כָּל הַחַיּוֹת לוֹחֲכוֹת עֹשֵׁב בֵּין אֲסָמִים וְעֲצֵי תַפּוּחַ
כְּבִשְׁלוֹת בְּרֵאשִׁיתָם, וְהַיּוֹנָה שְׁבָה הַבֵּיתָה.
הַלִּילָה, יְקִירָתִי, כְּאֲשֶׁר הַיָּרֵחַ
מִשְׁקִיעַ אֶת הָאֵבֶק הַקּוֹרֵן שֶׁל כָּל אָדָם,
זוֹרָה אֵבֶקָה עַל הַסְּדִינִים וְהַרְצָפָה
בְּקִלוֹתָם שֶׁל מִי שֶׁהִסְתַּלְקוּ לְפָנֵי כּוֹ,
שָׁנִי, וְחִלְמִי אֶת הַסְּפוּר כְּפִי שֶׁהִגַּד מְרֵאֵשׁ:
חִלְמִי אֵיךְ יִלְד קֶטָן לְבָדוּ
בְּחָרֵב עֵץ וּמְכֶסֶה שֶׁל פַּח אֲשֶׁפָה
מִנְצַח בְּגֵן מֵלֵא בְּצַפְרֵי-חַתוּל.

תרגומים מאת שמואל רגולנט

שמואל רגולנט, מבחירי המתרגמים העבריים של שירה וסיפורת פאחת - מן הספרות האנגלית, הספרדית והערבית. נביא כאן מבחר מתרגומיו מהשפה האנגלית - שירי אמילי דיקנסון וקארל סאנדברג ומהערבית - משירי המשורר אדוניס שמוצאו מסוריה. רגולנט נולד ב-1918 במאלין, אוקראינה, עלה ארצה עם משפחתו ב-1923, הוא בוגר הסמינאר למורים ע"ש דוד ילין בירושלים, למד באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל-אביב. שירת במלחמת-העולם השניה ביחידות תותחנות ותובלה בצבא הבריטי, ובמלחמת השיחרור - כתותחן וכקצין-מודיעין בחזית המרכז. מתנך ובלשן ותיק, מן המעולים והפוריים ביותר בתירגום שירה ערבית, קלאסית ומודרנית, ללשונו. יכולו התרגומי מונה עד פה 15 ספרים ומספר מופלג של דברי שירה (בין השאר, מאנגלית. אמילי דיקנסון, קארל סאנדברג, שרה טיסדייל וסילביה פלאת'; מערבית: אלח'נסאא, אבו-נוואס, ראביעה אלעדאווייה, אדוניס, מחמוד דרוויש, נדאא ח'ורי, מיח'איל נועימה, ניזאר קאבאני ועוד רבים). מספרדית: חואן ראמון חימנו, חורחה מנריקה, סוזמן; כן פירסם ביקורות ספרים רבות, בפרט ב"עיתון 77". נשם וצייר מעודן ביותר, בין השאר - של נופי ירושלים.

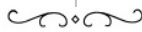
מחרוזת קטנה מאוצר השירה האמריקאית

אמילי דיקנסון

שלושה שירים

אוכל לצלח מי-תוגה
מלוא-רחב-אגמי,
אך קטן-הדחף של שמחה
ימיט רגלי,
ואנוע -
שכורה -

אשר לא מצא גן-עדנו עלי-אדמות,
גם ברום הוא ינחל דאבה;
אלהים אנה לו מעון בגבולי
וירפדנו
אקה.

שיר מס' 482

מכסים אותך, מחמלי -
לא משום שעיפנו ממך -
אלא משום שעיפת מאתנו -
זכר - בלכתך -
אנו הולכים בעקבותיך כל זמן
שאתה מבחין בנו - לא עוד -
ואחר - בלי-חמדה - פורשים ממך
להונותך כהנה וכהנה -
הטל דפי באהבה הזעומה
שהסתפקנו בה לגלותה
ואשר התעצמה, מחמלי, מאת-מונים
לו יכלת לזכות בה עתה -

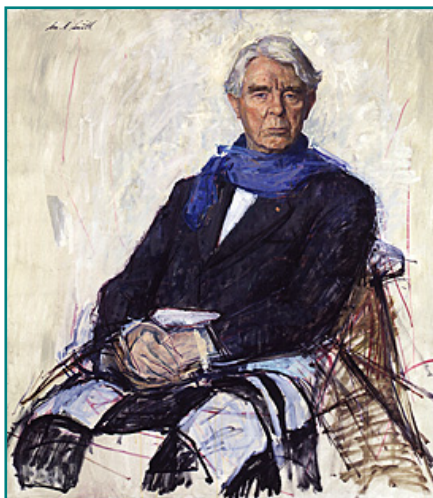
אמילי דיקינסון, הגדולה במשוררות ארצות הברית, נולדה באמהרסט שבמדינת מאסאצ'וסטס, ב-1830, למשפחה פוריטאנית, נתחנכה בסמינאר לבנות של מונט הוליוק ולאחר אהבה קצרה, טראגית ומסתורית, בווינגטון, פרשה לבית אביה בהיותה בת 26. היא החליפה איגרות עם ידידים מעטים וחיברה למעלה מאלף שירים, שרק חמישה מהם ראו אור בחייה, שלא בהסכמתה. לפני מותה, בבית שבו נולדה, ביקשה להשמיד את כל כתבי-ידה (ממש כפראנץ קפקא שנים רבות מאוחר יותר), אך למרבה המזל לא נתמלאה בקשתה. ארבעים שנה לאחר מותה, משפורסמו יצירותיה טיפין-טיפין, הוכרה כליריקנית גדולה, כפורצת דרכים חדשות בשירה האמריקאית וכמבשרת האימאז'ים (האסכולה הספרותית הרואה את עיקר השירה בתמונות ובדימויים המתוארים [אימאז'ים] ובהלוך-הנפש הנובע מהם. האימאז'ים תובע מן המשורר ריכוז במילים, בהירות בתיאורים וחופש מכבלי המשקל והחרוז). אמילי דיקינסון מרשה לעצמה, בשירתה המופלאה, לשמור על משקל וחרוזה, כמו גם לוותר על שניהם, על פי נטיית-ליבה, והיא עושה זאת בכישרון, בכנות ובריכוז וצימצום גבישיים ממש.

קארל סאנדברג

מילים אין-חפץ-בן

כַּל-עוֹד אָנוּ דוֹבְרִים אוֹתָהּ לְשׁוֹן וְאֵף פְּעַם אֵינְנוּ
מְבִינִים אִישׁ אֶת רְעֵהוּ;
כַּל-עוֹד מְעַקְשֵׁי-מְלוֹתֵינוּ מְסַתְּבִים בְּלִי-חֲמֻדָּה, מְשַׁתְּלְבִים
וְנֹצְמָדִים זֶה לְזֶה בְּהִגָּיִים גְּרוֹנִיִּים אֵין-סְפוּר,
יָפָה...

נוקטורנו

1.

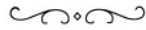
הֵיךְ דוֹבֵר לְשׁוֹן, אֲנָשִׁים מְהֻנְנִים לֹא יִדְבְּרוּ בָּהּ.
זוֹהִי עֵגֶה נְאֻלָּחָה שֶׁל מְטֹאֲטָאִי-רְחוֹבוֹת וְאֵינָה אוֹמְרַת כְּבוֹד.
הֵאֵם זֶה נוֹרָא לְהִיֹּת בּוֹדֵד?

2.

הָעֶרְבָה אֵינָה מְגַדֶּת כְּלוֹם אֶלָּא אִם הִגָּשָׁם מְשִׁתּוֹקֵק לְכָךְ.
זוֹהִי אִשָּׁה עִם מַחְשְׁבוֹת מְשֻׁלָּה.
הֵאֵם זֶה נוֹרָא לְאֶהֱבֵב הָרֶבֶה?

קארל סאנדברג, מגדולי המשוררים האמריקאים, נולד בגיילסברג שבמדינת אילינוי, ב-1878, למשפחת מהגרים משבדיה. מראשוני המודרניזם בשירת ארצות הברית וומדגיש היסוד האורבאני שבה (קובץ-שיריו "שירי שיקאגו", בו הנציח את אכלוסו המהיר והדינאמי של המערב התיכון, זיכהו בפרס לווינסון). ב-1918 פירסם את ספר-שיריו השני, "קולפי התירס", בו צייר ביד-אמן את עולם ילדותו הפפרי (ועליו הוענק לו פרס פוליצר לשירה). סאנדברג נודע בחיפושיו אחרחי האפוס האמריקאי (בין היתר הוציא מונוגרפיה מקיפה, בת 6 פרכים, על אברהם לינקולן) ובליטוט שירי-עם, באלאדות ואוצרות פולקלור, מהם הירבה להשמיע אף

במסעי-הרצאות, המשולבים בזימרה ובפריטה עלי גיטארה. במלאות לו 75 שנה הוכרז באילינוי, מכורתו, על "יום קארל סאנדברג". משיריו תירגמו לעברית, לפני תרגום זה, המשוררים העבריים בארצות הברית הלל בבלי וגבריאל פרייל.

אָדוֹנִיס (עלי אחמד סעיד אַכְפֵּר)

משורר שנולד ב-1930 כבן העדה העלאווית, העדה השליטה בסוריה, למד פילוסופיה באוניברסיטת דמשק ולאחר מכן נאסר לחצי שנה בשל פעילותו במפלגה הלאומנית הסורית המבקשת לאחד את כוויית, עיראק, לבנון, ישראל, ירדן וקפריסין, תחת דגל סורי. משוחרר עבר לִפְיֵרוֹת וייסד שם כתב עת חשוב לשירה בשם "שֶׁעֶר" (שירה). בפירות נטש את הלאומנות הקיצונית ואחר כך, בעת מלחמת האזרחים נמלט לצרפת, שם נעשה מרצה לערבית ב"קולג' דה פראנס" בפריז. בפעילותו הפוליטית כיום הנו ממתנגדי האיסלאם הקיצוני ונחשב כאחד המבקרים הקשים כנגד הסתגרות אנטי-ליברלית במדינות הערביות, ומולדתו בכללן, כתוצאה מכך "זכה" בסילוק מאגודות סופרים ערביות ובשלל שמות גנאי. אדוניס נחשב לאחד מגדולי המשוררים בשפה הערבית בעת החדשה. משורר פורה שפרסם למעלה מ-20 ספרים מלבד מאמרי ביקורת, עריכת כתב העת "מווקף" (עמדות), ופרסומי מחקר.

את הכינוי הספרותי אדוניס (שמו היווני של האליל תמוז) נטל בתקופה בה השתדל להדגיש כי יצירתו נובעת מן התרבות הכנענית-פיניקית. מאוחר יותר אָמַץ לעצמו כנוי-עט נוסף: מְהֵיָאֵר - על שם מהיאר אלדילאמי, המשורר הפרסי הנערץ שהתאסלם והיה לוחם אמיץ על דעותיו המתקדמות בדורו - ראשית המאה ה-11 (ראה השיר הראשון בהמשך).

משנת 1995 חשבה לו במיוחד כתיבת יצירה אֶפִית ענקית בת כרכים אחדים. בתוך מסגרת צורנית מיוחדת לו, מנסה הוא לתאר את "התופת של ההיסטוריה הערבית", כך כינה את ניסיונו השאפתני להעמיד את ה"אני" שלו במרכז שאיפה מטפיזית-מיסטית ולשונית של תיאור שירי-היסטורי כמיין "דנטה" ערבי. תרגומים לשפות רבות נתפרסמו לשירתו של אדוניס ובשנת 2005 היה מועמד לקבלת פרס נובל. בין שאר קשריו, לא נרתע מקשר עם סופרים ישראלים כנתן זך, עמו הכין אסופת שירים משותפת. כמו כן דיבר בזכות תרגום יצירות מעברית לערבית. מספריו תורגם לעברית "תחיליות" (הוצאת "קדים", 1989) תרגומים נוספים פורסמו בכתבי עת, רובם ב"עיתון 77".

אנו מביאים כאן שלושה שירים קצרים אופייניים, בתרגומו של שמואל רגולנט, מתוך "בלהט החרב המתהפכת" - מבחר מן השירה הערבית החדשה, (הוצאת ע.י.נ., 1994) וכן כריכת הספר המעוטרת בידי המתרגם.

מְהֵיָאֵר, מְלֵךְ!

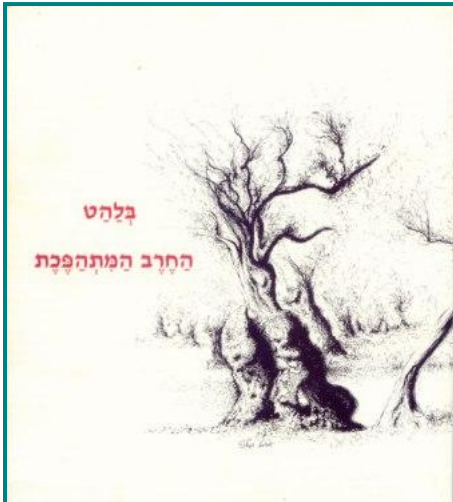
מְלֵךְ הוּא מְהֵיָאֵר
מְלֵךְ וְחֵלוֹם לוֹ אֶרְמוֹן וְגִי אֵשׁ
וְהַיּוֹם הֵלִין עָלָיו לְמַלִּים
קוֹל מֵת,
מְלֵךְ הוּא מְהֵיָאֵר
חֵי בְמַלְכוּת הָרוּחוֹת
וְשׁוֹרֵר בְּאֶרֶץ הָרְזִים.

שֵׁפֶת הַחֹטָא

אֲנִי שׁוֹרֵף אֶת נַחְלָתִי, אֲנִי אוֹמֵר,
אֲדַמְתִּי בְּתוֹלָה, וְאִין קְבָרִים בְּנְעוּרֵי
אֲנִי צוֹלַח אֶת הָאֱלֹהִים וְהַשֵּׁטָן
(דְּרָכֵי שְׁלֵי הַרְחַק מִדְּרָכֵי
הָאֵל וְהַשֵּׁטָן) -
אֲנִי עוֹבֵר בְּסִפְרֵי
בְּמַצְעַד הַרְעָם הַבוֹהֵק
בְּמַצְעַד הַרְעָם הַיָּרֵק
אֲנִי מְרִיעַ - אִין גֹּן עֵדוֹן, אִין נְפִילָה אַחֲרֵי
וְאֲנִי מוֹחָה אֶת שֵׁפֶת הַחֹטָא.

מוֹלְדָת

לְפָנַי הַחֲרָבוֹת מִתַּחַת לְמַסְכַּת הַדְּכָאוֹן
אֲנִי מְרַכֵּין רֹאשׁ, לְדְרָכַי שֶׁשְׁכַּחְתִּי בְּהֵן דְּמַעוֹתַי
לְאֵב שְׁמַת, יָרֵק כְּעֵנָן
וְעַל פָּנָיו מְפָרֵשׁ
אֲנִי מְרַכֵּין רֹאשׁ, לְתִינוּק שְׁנַמְכָר
שְׁיוּכַל לְהַתְפַּלֵּל וּלְצַחֲצַח אֶת הַנְּעֻלִים
(הַכֹּל בְּאַרְצֵי מִתְפַּלְלִים, הַכֹּל מְצַחֲצָחִים נְעֻלִים)
וְלִסְלַע שְׁעָלִיו חֲרָתִי בְּרַעְבוֹנִי
כִּי הוּא גָשֶׁם הַנֶּגֶר עַל עַפְעָפִי
וְלִבִּית אֲשֶׁר נִשְׂאֵתִי עִמִּי אֶת עֶפְרוֹ בְּאַבְדָּנִי
אֲנִי מְרַכֵּין רֹאשׁ - כֹּל אֱלֹהִים הֵם מוֹלְדָתִי, לֹא דְמָשֶׁק.

בלהט
החרב המתהפכת

תרגום מערבית ואיור כריכה: שמואל רגולנט

נורית שושני

יונה

צֶלֶל כְּאֵבָן בְּמִי מְנוּחוֹת
וְלֹא יִבְלַעַן הַדָּג לְהַצִּילְךָ.
בְּאַנְיָה אֵל תֵּרַד -
לֵךְ לְמַדְבָּר וְהַשֶּׁרֶב יִצְמִיתְךָ.
כֵּן לֹא תֵשֵׁב לְבִסּוּף,
מוֹל קִיקִיּוֹן יִבֵּשׁ
כְּשַׁעוֹלָמֶךָ מִתְמוּטָט,
לְמַעַן חֲזַק יְסוּדוֹת עוֹלְמוֹ הַגָּדוֹל
שֶׁל אֱלֹהִים.

אילן ברקוביץ רכב־שנים

עולם לא רך בשנים, רך בשנים, רך.
פָּרַח.
אני מכרח למלא אחר משאלת המשורר:
אקרא לו "חבצלת".
נפתחת דלת.

צליל טפות הגשם נשא אל
השמים. מה טהורים ענניו של האל
עד שיופיעו לנגד עינינו.

שוטף את הכל שוטף את הכל שוטף.
רך בשנים רך בשנים רך.
צוחק.

הרי אינני יכול לקחת עמי על כן
אני לוקח מאתי והלאה, אולי אל
קצות הערב, אז תפסעי קלות על גחוני
של הנחש, תנועת שפתך תקמט
את המבט ואף רכות שלך תפתיע.

כל כך נחשקת ועם זאת פעמוני
השביל לא יחסירו פעימה לנוכח
עברך, צעיפיהם של גברים
יושלכו אל החול, חסרי
אונים אף שמלאו ממך.

ואז אתה רואה את נסיונו להתקרב,
נאחז במקל המחצץ דרכו לאט
וכל האנשים ים וכל התהומות סוף
ואין לדעת אם עברו צוף, רק
שעכשו אתה שולח חבלים מקמטים
לרחם אחריו ברגעים האלה, המעוררים.

יד אחת שלו נאחזת בקירות התחנה
בקושי רב, דגל ענק תלוי על פניו,
עור-בשנים אומר לאנשים:
"תראו!"

יעקב שגיא לזאב

זאבים יללו אותי הלילה
זאבו אותי היום.
והיה היום לא יום
והלילה לא לילה
כאביב המופיע אחת לשנה,
הוא מופיע,

פוחח מסך ומצביע אביב,
ובא בעצמו, לתפארת עצמו
וחולף, כי הקיץ קרב במקומו
והקיץ צוהב ומיבש,

צוהב ולוחש –
לוחש כנחש הוא לוחש
מנחש מה ילד יום.
והסתו מתנחל, מעציב
וכלנו נופלים לרגליו עצבים
כי עצבות

היא נכס, נוגעת לא נוגעת
שוב איננו בטוחים באשר נעשה
או ביכלת לחוש אהבה,
או תשוקה נחבאת
וחרפית.

והחרף מחרף ונוטף,
וזולג ונגר.

ממלא בארות ונחלים
ובבץ מתפלש, כי מלאה סאתו
ואינו נשאר אלא לראות
את הסוף שלו עצמו.

מלבלב עת בוא האביב.
זאבים ישובו לילל אותי הלילה
ואני אתפרב לבוא חברתם
לברית אחים.
זאבו אותי הלילה,
לילל את עצמי עד שחר יאיר
לכבות חלומות,
זאבו אותי הלילה,
עד כלות.

מתוך הספר "הולך על זמן" העומד לראות אור
בהוצאת כרמל

במכולת הזמן

על ספר שיריו של אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף "כמעט"

במאמר מלא כאב וכעס, משווה ירון לונדון בין הנטייה ההולכת וגוברת בהווייה הישראלית להשתמש ב- HEBRISH בכל תחום מתחומי חינוך, ובין המאמצים מעוררי הערצה של משורר כמו אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף, אשר ביגיעה שלא תתואר סיגל לעצמו את מכמניה של השפה העברית, ולאחר שנים מעטות לבואו ארצה הוא מצליח לשורר בשפה רהוטה ומכמירת לב גם יחד. לונדון כמעט מרחם על אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף, שבתוך כל בליל המילים הלועזיות ששוטפות את שפתנו – מצא הוא (פִּיִּשְׁהוֹף) לנכון לייסר את עצמו לשווא בשפה הקשה שלנו, במקום ללמוד "מעין אנגלית, שפת העילגים ההופכת לשפתם של אזרחי המושבה האמריקנית במזרח התיכון" (ירון לונדון, "שפת העילגים של הקולוניה", ידיעות אחרונות 14.3.02).

ללא ספק, הכעס של לונדון מוצדק, וכבר נשפכו נהרות של דיו מעטיהם של שומרי השפה ואוהביה על הכניעה המבישה הזאת שנכנע דובר העברית, מרצון, להשפעת הזיבורית של תרבות המערב. הישראלי המצוי דובר אנגלית עילגת, אך נוח לו לבלות בקניון (בסגול!) ובדראג סטור, קונה בסי פוד מארקט, קורא גלובס ורמת אביב מול... אבל בעיניי, די באנדרי פִּיִּשְׁהוֹף אחד כדי להעלות חיוך של שביעות רצון גם על שפתיהם של הספקנים והמאוכזבים שבמגיני השפה.

אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף הגיע לארץ ב- 1976, וכבר ב- 1991 פרסם את ספר שיריו הראשון בעברית – "כאב לבן" (עקד), אחריו פרסם עוד שלושה: "ריקוד המילים" (עקד 1993), "שיבת הזמן" (הקיבוץ המאוחד 1997), והספר שהרשימה הקצרה הזאת מבקשת להתרכז בו – "כמעט" (הקיבוץ המאוחד, 2002). אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף עשה, לטעמי, את הבלתי יאומן, שכן הוא היה משורר ידוע ברומניה, ארץ הולדתו. בארץ הספיק לפרסם שני ספרי שירה מוערכים מאוד ברומנית – "דיאלוג דמיוני" ו"שכחת העצמי", וכל זאת, כשכבר השתרש בארץ, וכאמור, כבר כתב בעברית מפעימת לב ביופיה. קובץ השירים ברומנית "נגיעת הצל" פורסם ברומניה (טארגו-מורש 2000). במקצועו הוא פיזיקאי, מרצה במוסדות לימוד אקדמיים ויועץ לארגונים תעשייתיים, בתחומי מערכות ניהול איכות.

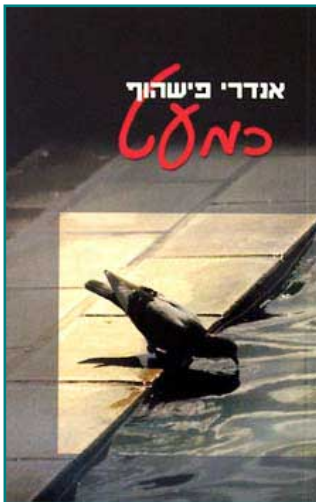
יש אנשים שנולדו "עם זה", כלומר, עם יכולת להטמיע מילים ולשונות, וכזה הוא פִּיִּשְׁהוֹף, שכבר בצעירותו תרגם את מיטב הספרות הרומנית להונגרית, ולהיפך. יכולותיו אלו באו לידי ביטוי גם בארץ - הוא מתרגם שירים של משוררים ישראלים כותבי רומנית לעברית, ואלה מתפרסמים בבמות שונות. אנתולוגיה של שירה זאת בתרגומו, בשם "חורף ירוק", יצאה לאור ע"י התאחדות אגודת הסופרים בישראל (1995).

ידוע לי על כ- 60 סופרים ומשוררים כותבי רומנית, אשר הגיעו ארצה שנים רבות לפני אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף, והם אינם יכולים להתנתק מהשפה שבה דיברו וכתבו בשחר חייהם. הם מתכנסים בבית השגרירות הרומנית, או בבית הסופר בתל אביב, קוראים זה לזה שירים וסיפורים בשפה שדיברו פעם בארץ כרבע מהאוכלוסייה, והיא הולכת עתה ונעלמת מההווי הישראלי. מעטים פרצו את מחסום השפה העברית, והבולט ביניהם הוא סנדו דוד, אך מפעלו של אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף הרבה יותר מרשים, כי דוד הגיע לארץ בצעירותו ממש, ואילו אנדרי פִּיִּשְׁהוֹף הגיע לכאן כשהיה כבר בן 36, גיל שמתקשה להטמיע עולמה של שפה חדשה.

עד כה פרשתי מעט רקע על שירתו של פִּיִּשְׁהוֹף, ועתה אתרכז בקובץ האחרון – "כמעט": נראה לי שבקובץ הזה, כמו בקודמו "שיבת הזמן", מתרכז פִּיִּשְׁהוֹף בנושאים שאנשים מן היישוב משתדלים להשכיח, משתדלים להשתמט מעימות חזיתי עמם: הזמן העושה בחיי האדם שמות, המוות המחכה לקורבנותיו הוודאיים, הבדידות, הזיכרון הכואב של האהבה. פִּיִּשְׁהוֹף

מעדיף אימאז'ים וקונסיטים (שירי משל), בהם הוא יכול במעט מילים לחשוף את עומקן של מחשבות. הרי דוגמה:

דפי שירים

דְּפִי הַשִּׁירִים מְפָזְרִים בֵּינִי וּבֵינְךָ
כְּשֶׁבִיל בְּלַתִּי גָמוּר
בֵּין הַשַּׁעַר וּבֵין הַבַּיִת.
כְּמוֹ רוּחוֹת רְפָאִים קְנָאִיוֹת
הֵם מִתְחַפְּשִׂים
לְדַמְמוֹת חוֹנְקוֹת דְּמָמוֹת אַחֲרוֹת.
מְזַמֵּן לְזַמֵּן אֲנִי אוֹסֵף אוֹתָם
בֵּין פְּרִיכוֹת שֶׁל סֵפֶר
וּמִתְאַהֵב בְּנִגְיַעְתָּם בְּעֵינַי,
כְּמוֹ שׁוֹטְרִים הָאוֹסְפִים זֹנוֹת
שֶׁבְּלַעְדֵיהֶן אֵין חַיִּים,
וּמְשַׁחֲרָרִים אוֹתָן
מִבְּלִי לְגַעַת.

כמעט, ע' 26

המשורר מדמה את השירים לשביל שלא נסלל עד תומו, לרוחות רפאים קנאיות לדממות החונקות דממות אחרות, אבל הדימוי האחרון, המתפתח לכדי אימאז' שלם, מעביר את הקורא אל הוויה "לילית" – השירים המקובצים בספר דומים לזונות, הנאספות אל הניידת המשטרתית, שהשוטרים מתאהבים בהן, כמו המשורר, בראיה בלבד, ולא בנגיעה. התחושה הזאת שיש בכתיבת שירים משהו "לא הגון", ויחד עם זאת, משהו "לא סופי", משהו שאיננו נוגע באמת בחיים (כשם שהשוטרים אינם נוגעים בזונות "שבלעדיהן אין חיים"), היא תחושה המאפיינת משוררי אמת, שלעולם אינם מרוצים ממה שהם מצליחים ליצור במילים הבוגדניות, טשרניחובסקי לימדנו בשירו "הפסל", כי האמן לעולם איננו מרוצה מיצירתו העכשווית, ולעולם יאמין כי יצירתו הבאה תיגע בקצה מחשבותיו; ואלתרמן, שהיה הרבה יותר פסימי, לא האמין גם בכך, וראה ב"מלאכת השירים" מעין צחוק, שאיננו ממש נוגע בחוויה, אלא רק סוכב סביבה בעיגול, וכל מה שאפשר להפיק ממנה הוא מייאש למדי: "לשווא לשווא עמלנו לחבר לה / רוב מחשבות טובות וחרוזים רעים" ("בת המוזג").

בשיר אחר של פישהוף, הבנוי כקונסיט, מתואר "האני השר" לפאקיר השוכב על מצע של שקרים הדומים למסמרים, ההולכים ומצטופפים ומקלים על ייסורי המצפון:

על מיטת המסמרים

אֲנִי שׁוֹכֵב עַל מִטַּת מְסָמְרִים
שֶׁל הַשְּׁקָרִים הַקְּטָנִים
שֶׁלֹּא הִסְפַּקְתִּי לְהַצְדִּיק:
מֵעֵין פִּקִּיר מִתְחִיל מְנַכֵּר מְעַקְרוֹנוֹת.
בְּלִי דַעַת מְצֻטוּפְפִים הַמְסָמְרִים הַמְתַּרְבִּים וְהוֹלְכִים
וְהוֹפְכִים לְמִשְׁכָּב יָצִיב וְאָהוּב.
הַגֵּב מִתְיָשֵׁר עַל חֵד הַשְּׁקָרִים הַקְּטָנִים
כְּלִי רִיס שֶׁל אֶפֶק, הַמְתַּרְחֵק מִדֵּי יוֹם
בְּעוֹד פֶּסֶת צֶל.

כמעט, ע' 41

המסמרים כאן, כמו הזונות בשיר הקודם, מבטאים, לדעתי, את חוסר הנחת של כותב מיכולת המילים לבטא חוויה אמיתית, עמוקה. "השקרים הקטנים" הופכים להיות משהו חיצוני, אך גם אינטימי מאוד כמו "משכב יציב ואהוב", שלאחר שמתרגלים אליו – לא יכולים בלעדיו. מי שחי בעולמם של יוצרים, איננו יכול שלא להסכים עם "הדיאגנוזה" המופלאה הזאת.

האכזבה המרה מיכולת ההבעה שבה ניחן המשורר, כל משורר, נובעת אצל פישוהוף מיחס של יראה אל "השיר בהא הידיעה", האידיאה הגדולה שמאחורי המילה המופלאה הזאת. את רחשי היראה האלה ניתן למצוא בשיר הארס-פואטי "שתי אמירות על שיר":

השיר אינו תמרור המצב בצד הדרך, אזהרה מפני סכנה.
ולא חולפים על פניו עם רדיו פתוח לחדשות
והוא לא נותר מאחור מאבק, עקם בצבע אָחיד,
כי לקרא שיר פרושו לעצר מלכת,
להתשוב אל מול עצמן ולגעת בדממה שבין המלים.

כמעט, ע' 18 (ראו גם ע' 15)

רבים משיריו של פישוהוף עוסקים במה שנהוג לכנות "מצבו של האדם", כמו השיר מכמיר הלב "שיר אהבה של מזדקן" (כמעט, ע' 24), בו ימצא הקורא את האימאז' הנפלא – "סביב צווארי חגור אוויר דחוס של היסוסיי", או כמו השיר הסרקסטי "מוצ'ש בקניון" (שם, ע' 36); נראה לי כי השיר המביע בצורה הקולעת ביותר את כאב ההווה האנושית הוא השיר הקצר, המתחפש ל"עצה טובה", ש"האני השר" מייעץ לאהובתו:

לא תוקפים כלבים

אמרתי לך: לא תוקפים כלבים
ולא בורחים מהם.
נשמה מבִּהֵלֶת משאיֶרָה ריח
כמו עקבות של פושע.
לכי בדרךך כאלו הכלבים המאִיִּמים
אינם שם,
כי אין ענש גדול יותר מהעדר תשומת לב.

כמעט, ע' 28

הרושם הראשוני, כאמור, הוא שהכותב מייעץ עצה חכמה וטובה לאישה שהוא חרד לשלומה, מעין מה שמייעץ ספר משלי – "מחזיק באוזני כלב עובר – מתעבר על ריב לא לו", אך השורה האחרונה הופכת את הקערה על פיה, והקורא מנסה בעקבותיה לשער מי הם באמת הכלבים, ומי באמת מצוי בעונש של היעדר תשומת לב.

אחד המוטיבים החשובים בשירת ספרד של ימי הביניים הוא מאבק "האני השר" עם הזמן המתאכזר לאדם, ובסופו של דבר מזקין אותו וממית אותו. המוטיב הזה תופס חלק נכבד משירתו של פישוהוף. הוא אף כינה את קובץ השירים הקודם שלו בשם "שיבת הזמן", ורוב שיריו שם מתרכזים סביב נושא זה, כפי שניתן להתרשם אפילו משמות השירים: "פיתולי הזמן", "זמן נבגד", "הזמן העקום", "שיבת הזמן" ועוד. הוא כותב שם על "המסך של האין עוד", על "הזעקה החירשת" של הזמן החולף, על חריזות "עובדות על חוט מתהדק סביב צוואת המוות", ובעיקר על הפרידות שהזמן מייעד לחיים, החל מהפרידה הראשונה מגוף האם, שהיא "תחילתו של מוות אינסופי". היקום הקטן של "האני השר" הוא כמו בועת סבון "בין שתי כפות

ידיו של האינסוף". המוטיב הזה חוזר גם בשירים של הקובץ שלפנינו, ושוב בצורה המועדפת על פישהוף – הקונסיט:

אין כל חטא

נְדָמָה שֶׁכֵּל בְּקֶר אָנִי מִתְיַצֵּב בְּמַכְלַת הַזְמַן
וְקוֹנָה אֶת מִנַּת הַחֲלוֹם.
הַתְּשֻׁלוֹם נִרְשָׁם לַזְמַן כְּלִשְׁהוּ
כִּי אֵין מֶרֶק בְּחַנָּם.
פַּעַם עֲמָדָה לְפָנַי בְּתוֹר אִשָּׁה
שֶׁבִקְשָׁה לְהַחְזִיר חֲלוֹם מְקַלְקֵל
אוּ נְדָמָה לָהּ שֶׁהוּא כֵּזָה, כִּי הִסֵּב לָהּ אֲשֶׁר.
קִנִּיתִי אוֹתוֹ בְּמַחִיר יָקָר מִנְּשָׂא.
כִּי קֶצֶר הָיָה הָאֲשֶׁר
שֶׁנִּמּוֹג עוֹד טָרָם לְמַדְתִּי עַל קִיּוּמוֹ
וְאֵנִי מוֹסִיף לְהַתְיַצֵּב כֹּל בְּקֶר בְּמַכְלַת,
כִּי אֵין כֹּל חֲטָא בְּאֲשֶׁר קֶצֶר
שֶׁהֵשֵׁב מִיָּדֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה מִפְתַּעַת.

כמעט, ע' 40

קשה לתאר קונטרסט יותר גדול מחלומות של גבר ואישה בהשוואה לעמידה בתור במכולת, ודווקא משום כך, השיר נוגע בלב לבה של ההוויה האנושית, הנזקקת למנת אושר במרווח הקטן של הזמן, כמו למזון הנקנה בהקפה. החלומות אינם נמכרים במרכול גדול, בקניון מפואר, אלא "במכולת הזמן", והאושר איננו מנת חלקם של אוהבים, אלא חוויות ממוחזרות ומוחזרות ל"זבן" הזמן.

מי שמבקש למצוא אופטימיות אצל פישהוף, עלול להתאכזב, אך מי שמבקש למצוא היגדים מופלאים המתארים נכוחה את הלכי הנפש – וכל זאת בשפה יפיפיה ובפרוסודיה חכמה - ימצא גם ימצא בשירתו.

וְרָדִים בְּרָחוּ לְאֶרֶץ קִצּוֹת
פְּנִיּוֹת אֲנִיר הָאֶחָרֹנוֹת,
וּיְלָדִים עַל עֲרֻמוֹת
כְּרָכָם, פָּצְעוּ סְנָאִים קִטְנִים
בְּסֹמֶק שֶׁל טְרוֹף מְכַתָּם.

פדריקו גרסיה לורקה

תרגום: אריה סתיו

מתוך מחזור שירים: לילית

1.

נפְלֵתִי פְעָמִים. לְכֵן
הִדָּם עַל יַרְכֵי. אֶל תִּטְעֶה לְחֹשֶׁב
שְׁזָה הַפָּצַע הַעֲמֵק שְׁמֵתוֹכוֹ צוּמַחַת,
כְּפִי שְׁאֵתָה אוֹהֵב לְזִכֹּר, אֵשָׁה:
זוֹ רַק שְׁרִיטָה, אָדָם.
בְּרָפִי מִשְׁשָׁפוֹת כְּשֶׁל יִלְדָה פְּרֵאִית
שְׁמִטְפֹסֶת עַל עֲצִים עִם הַבָּנִים.
אֶל תִּנְקֹב אוֹתִי בְשָׁמִי.
הֲגַן סָגֵר עָלַי. יוֹתֵר מִדֵּי רֵיחוֹת נְהַדְרִים
בְּבַת אַחַת. אֶלֶף פְּרֵיחוֹת בּוֹ-זְמַנִּיּוֹת
חֲנָקוּ אוֹתִי בְּנֹכוֹנוֹת מִתְמַדֶּת לְהַעֲנוֹת,
כֹּל רָגַע וְלִכְל אֶחָד:
גַּן עֵדֶן לֹא אוֹרְגָנִי, נָקִי כְמוֹ רַעְיוֹן.
שׁוֹם דְּבָר לֹא הִתְחַלֵּף שָׁם.
לֹא עוֹנוֹת, לֹא פִּנְנָה
אוֹ הַבְּנָה, רַק מִצְבֵּי הַרוּחַ שְׁלִי
וְשָׁל אֶל־הֵימ. פְּרוֹת-תְּמִיד בְּשָׁלִים,
תְּמִיד בְּאִמְצַע, כְּלִי נִיצָן וּכְלִי רִקָּב,
מִלְאוּ אוֹתִי אֵימָה.
רַק לְמַרְגְּלוֹתַי שֶׁל עֵץ הַדַּעַת
הִיִּתָּה קֶצֶת רַקְבוּבִית. מַה פֶּלֵא שְׁנַמְשָׁכְתִּי
לְמָקוֹם הַהוּא?

2.

גַּן הַעֵדֶן הִיָּה הַהֶרְמוֹן שְׁלוֹ.
הוּא אָהֵב אֶת כְּלָנוּ: אֶת אָדָם, אוֹתִי,
אֶת הַחַיּוֹת,
אֶת גְּבִיעֵי חֲבֻצְלוֹת הַמַּיִם,
פְּקֵד אוֹתָנוּ בְּקִבְעוֹת,
שְׂמַח שֶׁהִסְתַּדְּרָנוּ כְּלִי קִנְיָה.
אָדָם הִיָּה קַל. מְכוֹנֵן כְּהִלְכָה,
כְּהִיר, אוֹפְטִימִי וְשִׁתְּקָן. בְּהִתְחַלָּה
טְעִיתִי לְחֹשֶׁב שֶׁהוּא נְחוּשׁ. אֲכַל אָנִי
אֶף פֶּעַם לֹא רְצִיתִי לְהִיּוֹת מְשֻׁלְּמָת,
זֶה לֹא הִסְפּוֹר שְׁלִי. רְצִיתִי
לְהִרְגִישׁ, לְגַעַת.
רְצִיתִי לְהִיּוֹת מְשֻׁעַעַת.

3.

הִיו עוֹד טְעִיּוֹת: עֲטִלֵּף הַפְּרִי
נְכָרָא לְפָנַי הַפְּרוֹת. גַּם הַתְּמִימוֹת
הֵיָא לֹא דְבָר מְשֻׁלָּם: דְּחַפְּנוּ קֶצֶת.
כֹּלָם רְצוּ לְהִתְקַרֵּב יוֹתֵר לְאֶל־הֵימ.
פֶּה נִשֵּׁם הִיו סוֹדוֹת קִטְנִים,
לֹא מְזִיקִים. רַק הַמְּלֶאכִים הִגִּיעוּ
לְשָׁקִיפוֹת מְחֻלָּטָת. וְהִנְחֹשׁ
נִגַּשׁ אֵלַי בְּמִכְנָסֵי הָעוֹר הַהִדּוּקִים -

נעמי בן-אמוץ

אהובי מלטף לי את השערות

אהובי מלטף לי את השערות
מעביר יד חזקה
בתוך המחשבות שלי
מפריד בין אחת לשנייה
אני שומעת אותן
נקרעות נפרדות
אהובי היה רוצה שיהיה לי
ראש מסדר
כל מחשבה במקום
מדברות בשפה הנכונה -
השפה שלו

אולי את אלוהים

אולי את אלהים
זה מצחיק
המשורר הסגפן
מוכן להקריב את קולו
למען ההבנה
אלהים לא דורש קרבנות
זה אנחנו שדורשים זאת

אישה מבוגרת מטופחת

אשה מבוגרת מטופחת
בחציאת פרחונית
וחלצת נקדות
מצמידה לגופה בחזקה
תיק של פריקית בת 16
באטיק וטלאים צבעוניים
גם יחד
לידה יושבת בחורה צעירה
בשפתים תפוחות אדמות
לא מעלה על דעתה
שגם היא יום אחד תתרוקן.
הנה היא קמה והולכת
רגליה לבנות ודקיקות
עוברת מעמוד אחיזה אחד לשני
כצולחת חלל גדול של חסר בטחון.

נעמי בן אמוץ – ילידת 1969.
פרסמה עד כה שני ספרי שירה.
הספרה שלישי עומד לצאת לאור בקרוב.

רפאל ז.

בוטניקה 1

אבי לבש חלצות פסים עם
כפתורים ואמר: זה נוגע לי
עד לכפתור. הוא לא הביא
פרחים ואהב רק
קולנוע.

שנאתי את חלצותיו וזה
שקר גמור: אני מעדיף
כתנות מכפתרות רכוסות
עד שרשי היד.

אבי - צפור גן עדן בתכלת,
הספור שפבר
נגמר.

בוטניקה 2

בדרך לבני ציון
שלא היה עוד רוטשילד
הבטת ברכס הכרמל
שנסע מולנו דרומה.
זנב סוסך הניס מחשבות
מצד אל צד.
לא ידעתי שהאלמון
מטפס בקצב צמוח אטי,
שפרח השעה הוא עשב רע,
בן-חלוף.

הבאתי לך פעם פרחי משי
שחשבת אותם לאמתיים.
אנחנו בסרט, רק לא
בקולנוע.

בוטניקה 3

במקרה לבשתי
T - שירט ללא כפתורים,
לופת את כסוי ההגה, תוהה
מדוע עמודי החשמל דומים
לשוליות הקוסם, ממתנינים
- ידיהם על מתנינים -
לאסל על כתפיהם הרחבות.

הנוף היה בכותי. בלי
כפתור ופרח.
הפנטסיה
גמורה.

כמו תחרה יפה

במדרגות הרחבות היורדות לכּתל המערכי
 באה מולי אשה יפה: "אתה לא זוכר אותי,
 אני שושנה בעברית. אחרת בשפות אחרות. הכל הכל."
 כך אמרה בשעת הערבים ועמדה בין ההרוס
 ובין הנבנה, בין האור ובין החשך.
 צפרים שחרות וצפרים לבנות התחלפו
 אלה עם אלה בקצב של נשימה גדול.
 הבהק מצלמות התירים האיר גם את זכרוני:
 מה את עושה כאן בין המבטח ובין השכוח,
 בין המקנה ובין המדמה?
 מה את עושה כאן במארב לאשר
 עם פניך היפים מפרסמת תירות של אלהים
 ונפשך שסועה וקרועה כנפשי?
 ענתה לי: נפשי שסועה וקרועה כנפשך
 אך היא יפה מך,
 כמו תחרה יפה.

בשירו של יהודה עמיחי "במדרגות הרחבות במארב לאושר" משחזר הדובר את פנייתה של
 האישה היפה אליו והוא מצטט את דבריה לאחר המפגש: "אתה לא זוכר אותי/ אני שושנה
 בעברית. אחרת בשפות אחרות. הכל הכל".

דבריה הקצרים כוללים שלושה מאפיינים: שם סמלי (שושנה) המופיע בקיצור ומתאים ללשון
 דיבור: "אני שושנה" (ולא: שמי הוא...), לאחר מכן הרחבה מיידית: "אחרת בשפות אחרות"
 ולאחר מכן בא גם הביטול של שמי שושנה ואחרת בשפות אחרות (שצל פי הרמז לקהלת) "הכל
 הכל".

חכמת האישה הנקרית בדרכו ומוגשת במשפט תמציתי - כולל זה, מציפה אותו פליאה והוא
 פותח ומתאר פליאה זו כשהוא משחזר - מתאר בניגודים דרמטיים רבים, את המקום והזמן של
 המפגש האקראי ומכביר ושואל אותה למעשיה "בין המובטח ובין השכוח בין המקווה ובין
 המדומה...". האישה עונה לו, ומעניקה להם בתשובתה (לשניהם, לו ולה), משמעות חדשה.
 הדובר מכנה אותה בשחזורו בשורה השנייה "אישה יפה..." וגם בהמשך: "...עם פנייך היפים
 מפרסומת תירות של אלהים...". היא משתמשת בהמשך במשפט שלו: "...נפשך שסועה
 וקרועה כנפשי...ועונה לו: "נפשי שסועה וקרועה כנפשך / אך היא יפה מך/ כמו תחרה
 יפה".

שנים רבות התהלכתי עם השיר הזה, קראתיו שוב ושוב, חשבתי על היופי העובר ומשתלב
 בדיאלוג המפתיע הנשזר ביניהם, חשבתי על אופן השחזור, חשבתי על "התחרה" המיוחדת הזו

של האישה והאיש מצדידה השונים: מצד הגילוי דרך החורים בבר ("שסועה וקרועה") ומצד הדימוי והסובלימציה הנסתרת על ידי מרקם הבר ("כמו תחרה יפה"). רציתי לחוש את היכולת הזו להחיל משמעות לקיום הדדי תוך כדי עידון של שסע - קרע על יד הפיכתם ל"חורים" רקומים ומקושטים בשוליהם בכד האוחז אותם יחד והופך איתם למרקם אסתטי. ובעיקר שאלתי את עצמי כיצד מתקיים המרקם האסתטי הזה? בחיפוש מצאתי וריאציות נוספות של "מרקם התחרה", שהובילו אותי למחזות נוספים. למשל, אל שירה של מאיה בז'ראנו הכותבת ב"חולצת תחרה":

רְאִיתִי חֲלֻצַת תַּחְרָה בְּחִלּוֹן בְּחֶמֶשׁ
רְאִיתִי חֲלֻצַת תַּחְרָה בְּחִלּוֹן בְּשֶׁבַע
וְזוֹ אֵינָה אוֹתָהּ חֲלֻצָה,
אוֹתָהּ חֲלֻצָה - מַה יָּכֹל הִיָּה לְהַכְתִּים אוֹתָהּ
בֵּין שֶׁבַע לְחֶמֶשׁ
אוֹתָהּ חֲלֻצָה - מַשְׁהוּ הַכְתִּים;
חִלּוֹן הַרְאָנָה לֹא גַפִּץ, מוֹאֵר
וְנוֹצֵץ וְהַדּוֹר; וְאֲנָשִׁים הָיוּ עֲדִים
כִּי זוֹ אוֹתָהּ חֲלֻצַת תַּחְרָה לְכַנֵּה עִם פְּסִים,
יְקָרָה וְצַחָה
מוֹעֲדַת לְמַכִּירָה וְלִי לְפָרְעָנוּת
מַה קָרָה לְחֲלֻצַת תַּחְרָה בְּרָה וְדוֹמָמָת
שֶׁהִיא אֵינָה אוֹתָהּ חֲלֻצָה;

קָשָׁה לוֹמַר, קָשָׁה לְתַאֵר אֶת מַרְאֵה
הַשְּׁסוּעַ, הַטְּבוּחַ הַמְּגֹאֵל
שֶׁל חֲלֻצַת תַּחְרָה שֶׁהִפְכָה בְּד סְפוּג
כְּבֵד רוֹטְט בְּיָדָיו שֶׁל צִיר.

מְסַבֵּיב הִיָּה סֵתוֹ וְהַרְחוּב הַלֶּךְ רְגִיל
עָלִים רַפִּים זְהָבִים וְרוּחַ חֲמָה מְנִיעָה אֶת הַטְּפוֹת
וְהַחֲלֻצָה נִשְׁאַרָה לְלֹא רֶכֶב
בֵּין חֶמֶשׁ לְשֶׁבַע - מְאַחֲרֵי הַשְּׁמֶשֶׁה
אוֹתָהּ חֲלֻצַת תַּחְרָה.

המלים הקשות האלה - "שסועה וקרועה", בשירו של עמיחי ו"טבוח מגואל" בשירה של בז'ראנו אכן מתייחסות ל"תחרה" משני צידיה: הן מסמנות איום על הקיום הבאים לידי ביטוי באירועים אלימים, אך הן גם מסמנות את יכולת ההחלפה של אירועים אלו בדימויים ומטאפורות המעדנים ומנסחים מחדש את ההתרחשויות הקשות ובכך מוענקות משמעויות רחבות למרקם.

האישה השורדת בשירו של עמיחי מסבירה את יופייה המכופל: היא אישה הנראית יפה משום שנפשה (שהיא מקור היופי?) ממשמעת את "החורים" בתחרה. "התחרה היפה", המופיעה כדימוי לנפש האישה, ניבטת על פניה הקורנות, אולי החכמות, והיא מדגישה את הפנימי (נפש)

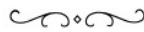
המשתקף על פניה (גוף) על ידי תשובה לשאלת הגבר "מה את עושה כאן... ונפשך שסועה וקרועה כנפשי?". הגוף - פנים הופך למעין "בגד יפה" שיתכן כי הנפש "תופרת לו", או הוא תופר לנפש. כך או כך - חד הם. יש בהם גם מרקם רציף (הבד בשתי וערב) וגם חורים שיש בהם משמעות (התחרה) ובכך מתבטא יופייה. רק כשהאישה "מגדירה" זאת כך, מייצרת בתמציתיות ה"אופיינית" לה את הדימוי המסיים ומסכם את השיר, היא מאחדת את נפשו ואת נפשה אל הדיאלוג המיוחד הזה בעל המרקם שיש בו יופי.

לעומת זאת, חולצת התחרה בשירה של בז'ראנו הופכת לבד ציור, בד שעל רקעו- הנשי, -אולי הגוף הבתולי כי הוא שמור מאחרי זכוכית ומנוע ממגע ומישוש רוצה הצייר לצייר את הציור שלו. במטאפורה זו גוף האישה/הבגד שלה מסמל את הפנטזיה של הדוברת. שעיקרה חשש מטבח מגואל, חשש ממין אלים? (מדם הקריעה של הבתולים?). אין בשיר זה דיאלוג, אין דיבור, לעומת זאת יש בו הזיה של אישה העומדת מול מראה החולצה, מראה שהופך בהשפעת השבירה של קרני השמש השוקעת למשהו מאיים המתקשר אל האיום המופיע בסיפורי בגדים/ כתמים/ דם והמנוסח כבר מאות שנים בתרבות בהקשר למצבן של נשים בחברה. לצבעיו/ יצריו הפרועים של הצייר/ הגבר דרך הצבעים האדומים הניכטים מ"השסוע, הטבוח המגואל" הובילו אותי באסוציאציה למשפט המסיים את השיר הבגד של דליה רביקוביץ: "...אין עלי בגד בכלל הרי זו אני הבערת". אותו בגד מיתולוגי בגד מאש אותו בגד שנשלח ממדיאה לאשתו הצעירה (שבחר על פניה) בגד יפה, מלכותי, מפתה, שבעבור בגידתו של יאזון בה היא שולחת בגידה משלה -בגד שיבגוד בלובשת אותו וישרוף אותה. במובן מסוים גם כאן הופך הבגד למשהו אחר והטרנספורמציות מובילות לפריצה של יצר, מכלה, הורס, מבטל גבולות בין גוף לבגד, מבטל מרווח ועידון בין צורה לבין יצר. במשפט "...אין עלי בגד בכלל הרי זו אני הבערת" הופכת הנפש (שסועה וקרועה?) לגוף, כלומר לבגד אש, והגוף הבער למצב נפש. דליה רביקוביץ בגדולתה ניסחה את פריצת הגבול הרוטט ביותר באותו משחק של פיתוי והשהייה, אותו משחק בסמלי -מעמד, קרבה וריחוק בין המינים, מגדר ותפקידים, בו הגוף מתאחה ומתבטל אל הבד כשהוא מעלה אותו באש.

בהשוואה לשיר של בז'ראנו שבו הטבח הוא רק פנטזיה (אולי על הגבול המסוכסך והלא ברור המובנה גם הוא בפנטזיות התרבותיות של בין ארוטיקה לאונס?) הרי השיר של רביקוביץ עוסק ברמיזה אל הטרגדיות היווניות או במלים אחרות אל נכסי התרבות המבעירים את נפשה / גופה באש בתוך הדיאלוג המנוכר והמאוד לא ברור המתקיים לאורך השיר כולו. שתי המשוררות כתבו על הבגד ועל התחרה כמוטיב נשי מהמקום של האיום הנורא. יהודה עמיחי לעומתן כתב מתוך הפנטזייה הכללית/התרבותית המקשרת את האישה/ תחרה/ יופי, אך הוא העניק לאישה את היכולת "לדמיין" וליצור את הדימוי של התחרה גם כלפיו. האישה היפה היא זו שמרחיבה ומנסחת "כמו תחרה יפה" ומאפשרת את הקיום עם השסוע והקרע בנפשותיהם (כאנשי ירושלים

אולי?). אני מוצאת שהמפגש בין האישה לגבר במשפט המסיים את השיר "...נפשי שסועה וקרועה כנפשך/ אך היא יפה מכך/ כמו תחרה יפה" הוא משפט הגורם לנו לקרוא בו שוב ושוב משום שאינו מוחלט, משום שיש בו עדיין שמץ של חיזור יפה של שני הצדדים משום שיש בו איזו תקווה ודיאלוג.

מתוך אהבתי הרבה לאישה דמיונית זו, "שושנה", בחרתי בתחרה שלה, בכגד שלה, בנפשה, בדרך הדיבור שלה, בשמה המשתנה באינטונציות שלו בשפות אחרות והוא מרצד בצלילים ונע וזע בין חורי הבד הרקומים, מסתיר ומגלה, מפתה ומושך, נמצא בתנועה בין השסעים והקרעים ומעדן אותם בדמיון. שמה שורד ולא מאבד עצמו גם במצבים קשים. והדובר? דרך הציטוט של הדיבור, הכתיבה על הדיבור ועל הציטוט, ההשתהות הנוצרת תוך כדי כך, דרך אהבת הדיאלוג, מתעדנים ומתייפים הקרעים והשסעים הן של האיש והאישה הן של המקומות והזמנים בירושלים.

אורה עשהאל

בקוצר רוח

מִצְעִינֵנו הַלְבָּנִים הַדְּגִישׁוּ אֶת עֲלֵי הַנֶּרֶד -
אֲרָגְמָנִים חוֹשְׁנִים פְּזוּרִים סְפָגוּ רִיחוֹת
גוֹף, עַד שְׁאֶסְפְּתִי אוֹתָם בְּקַעֲרַת הָעֵץ
הַגְּדוֹלָה שֶׁהִתְמַלְּאָה אִמֶּשׁ -
נְדָמָה הִיָּה שְׁאֵהוּבֵי דָקָר אֶצְבָּעוֹת
בְּחֲדֵי הַנֶּרֶדִים וְטַפְטֹף מִדְמוֹ טְפוֹת
סְפוּגוֹת בְּרִיחַ הַמְתוֹק שֶׁל פְּרִיחַת הָאֶסְפָּרֶג
הַלְבָּן הַמְטַפֵּס בְּחֵלוֹן -
נִסִּיךְ קוֹצָנִי מִמְשַׁפַּחַת הַשׁוֹשְׁנִים הַמְלֻנָּה
אֶת יְצוּעֵנו בְּמִסִּירוֹת עוֹנֵתִית...
בְּבִקְרָה, עֲלֵי הַנֶּרֶדִים מִהַקְעֶרֶה הַגְּדוֹשָׁה
הִפְכּוּ לְמַחְרָזֵת אֲבָגֵי חוֹן,
בְּקֶצֶר רוּחַ אֲנִי מִמְתִּינָה לְשַׁעַת הַשָּׁנָה

ליאורה בן-יצחק

שוב החורף

שוב הַחֶרֶף מִתְגַּלְגֵּל מֵתוֹךְ אָבִיב
מִסְמֵן גְּבוּלוֹתָיו לְבֹן לְבֹן
וּמִתְמוֹסֵס
מְכוּפָף פְּרָחִים שֶׁהֶצְעִירוּ פְּרִיחָה לְרֵאשׁוֹנָה.
מְבֻזָּה עֶקְשׁוֹנֹתִי לְעַמֵּד מוֹלוֹ עַל שְׁתֵּי רַגְלָי.
אֲנִי מוֹחֶקֶת עוֹדְפֵי מְלִים.
יֹדַעַת - כְּשֶׁצְעָרִי נֶעְלַם,
הוּא אֵינּוּ מְגַדֵּר עוֹד בְּמִלוֹנֵי הַפְּרָטִי.
אֵין הַנְּחוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה.
מְעַדְתִּי עַל מְדַרְכָּה לֵיד הַכֶּפֶר.
שְׁלוּלִית צְרָחָה בְּהִילוֹתֵי
נִתְלַתָּה עַל חוֹטֵי טְלָפוֹן
וְאִישׁ לֹא בָּא.
בְּחָרִיצֵי בְּלִטּוֹת הַגְּבִיָּהוּ עֶשְׂבִים לְמוֹלֵי
הָאִמָּנָם, תְּמִיד הִיוּ...

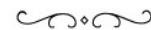
אלי תומר

ערב תרבותי

אין לנו שיר חדש הערב
אולי נעקר אחד ישן ממקומו
ונסיע אותו אל נתיב חדש
כמו שמשון את שערי עזה.
ערב שבת ללא גרות
דיסק צרוב מסתובב
עמודי השיר חולפים
שמשון לא כתב שירה
אבל הוא הלך אתה
עד השורה האחרונה
של מחלפותיו -
העמודים נוֹפלים
והשיר מתרסק.

אלי תומר - יצור כלאיים המשלב
הנדסת מערכות מידע עם שורות שירה.
לפני מספר שנים, בעיצומו של פרויקט
לבניית מוצר תכנה חדש, יצא לאור
בהוצאת "גוונים" ספר שירה שלו "נוף מילולי".

אסתר חנוך - פסיכואנליטיקאית בעלת פרקטיקה פרטית בניו
יורק, שם היא חיה עם משפחתה בעשרים השנים האחרונות.
סיימה לימודי דוקטוראט בספרות עברית באוניברסיטה
העברית בירושלים, לימדה בבתי ספר תיכוניים בעיר, בבי"ס
לחינוך של האוניברסיטה העברית ובמדרשה לחינוך ע"ש דוד
ילין בבית הכרם. החלה לכתוב שירה בגיל מאוחר.
היא רואה בשירה דרך לתעד את הרגע בחיי הנפש ובמפגשים
עם הטבע.

אסתר חנוך
כשהחורף אדיש
כשחורף אדיש
מקריש
את החיות הזורמות
של ההדסון
מתכנסות
יונים בפלומתן
ושחפים
שלוחי מקור
מטי כנף
פורצים
לחטט
בקרביה של העיר.

אולי הרעב
מדרבן אותם
לחרג מגבולם
או כשהמים
משתנים
עד לבלי הכר
גם השחפים
הופכים לצפרים
מסוג אחר?

ואשה
שמתעוררת
עקורת רחם
כרותת שדים
קרחת
האם גם היא שוכחת
מה הייתה
לפני שנרדמה?

עכובית הגלגל

לזכר המשוררת אסתר ראב.

פּעם

מתוך מקבץ "שירי אבניות"

פּעם היו מסתתרים סלעים בח'רף
בימי השמש - כשאפשר, בין העונות.
לסף-הבית, לאביב,
אבני-רחים לקציר הבא,
ממל בית-בד למסיק הסתו.

בלילה נערה תבוא לשבת שם באביביה
רק להקשיב אתך מנין הרוחות,
גב אל הסלע הקשה-חמים
בחשך, להרהר
איך זה נמשך מהמוצק אל הנחשף.

בזלת-בית-לחם-שמן-
מקומות לאהבה; תמיד,
בכל עונה, חצבו למצבה של קבר
אם נחויץ.

עכובית כגלגל בסופת יש ואין,
הלוך וחזור רוץ עם רוח
לקתה ושובה אם הרוח-
מים, ממדבר, מן הים, ממדבר...
שיר מתניה, כנפים קשות וקוצים נשברים
שהכוה חזה - סלע אל מעגליה
עומדים - ברוצה אליהם אשונה
ועצי השיטה עוד אומדים.

שרש לחיות אל גשמי הצנה,
מבקשי שרשים, לעקר סכינים-סכינים.
בצהב פריחה בשדות, בירק עד יכסוף.
רגע נך לגבעול הנשבר מתחתיו.

לעצמה, במרוץ קמשונים,
פזור הזרעים ביבש - על יבש;
מתפדרת לקיץ ברוח צחיתה,
עליה מפרש, עורקיה מנור.
חבלים.

בטוחים הקצרים לאצן מכשולים בחמה
מי ישאל צפית נביטה לגלגל אל מטר,
אל רכות הירק אחריו.

המדור לחיפוש שירים קרובים

את המדור החדש הזה, אנו מעמידים לרשות הקוראים, המבקשים לחפש שירים או מידע על שירים ש"מצטלצלת" להם מהם שורה, מילה, או שמו של המחבר, אך אין בידם את כל השיר, את כותבו או את מקורו. אתם מוזמנים לפנות אלינו ולהחיות מדור זה.

התקבלו במערכת מספר פניות לגבי זיהוי השיר שהוקרא בטקס יום הזיכרון הממלכתי על-ידי דן כנר, השנה. למיטב ידיעתי הוא נכתב על-ידי אמנון שמוש. אם יש מישהו מבין הקוראים המכיר את השיר, את מחברו ויש ברשותו את מילותיו, הוא מוזמן לשלוח אותו למערכת ואנו נפרסם אותו במדור זה, בגיליון הבא של "עייין ערך שירה".

לשרית שלום וברכה.

אולי תוכלי לעזור לי למצוא היכן התפרסם שיר של אנדה פינקרפלד שאת שמו אינני יודעת אבל אצטט לך שורות ראשונות שלו:
בליל חושך ליל אביב
יצא עמוסי להקשיב
איך בגנו הכול גדל
בשעות הלילה האפל....
ניסינו למצוא אותו בכתובים ולא מצאנו. אם תמצאי נודה לך מאוד מאוד. (גם פנייתנו לאיתמר עדיין לא הניבה פירות).

בתודה נורית ושייקה אלטוביה

אירועי ספרות

מרכז תרבות בבית אריאלה בשיתוף עם הוצאת "הקיבוץ המאוחד" מזמינים אתכם לערב השקה לספר השירים "להפך", מאת: אשר רייך. הערב יתקיים ביום שני 14.5.2007, בשעה 20:00 במרכז תרבות בבית אריאלה שד' שאול המלך 25, תל-אביב. משתתפים: פרופ' עוזי שביט, פרופ' זיוה שמיר, נורית זרחי, אמיר אור, ישראל בר כוכב, אלכס אנסקי, רן יגיל. שירים מולחנים: יהלי תורן. מלווה בגיטרה: רועי רז. מנחה: בהט קלצ'י. מחיר הכרטיס 30 ₪. מספר המקומות מוגבל. מומלץ להזמין כרטיסים מראש טלפון: 6910146, 6910141 (שלוחות 222,209,208)

צומת ספרים בשיתוף הוצאת הספרים "פנדורה" מזמינים אתכם לספרייה של "תולעת ספרים", טרקלין לספרות ביום רביעי ה-2 במאי, בשעה 20:00. "חלום ליל קיץ - קונטרפונקט תיאטרלי בארבעה קולות". בהנחיית דן שורר.

תיאטרון "תמונע", תל-אביב - יום שני 21.5, שעה 21:30 – יונה וולך - המופע - משתתפות: אהובה קרן, הילה וידור, רוני שובל, דליה שימקו, שירה - שירה יובל, מוסיקה - שי בן-יעקב, עריכה ובימוי - דליה שימקו. כניסה - 25 ₪.

השקת ספרו החדש של המשורר יצחק לאור "יעמוד בני". הערב יתקיים ב"מתחם ביאליק", תל-אביב, יום חמישי 10.5, בשעה 20:30. בתכנית: מחוות אמנים בהשתתפות: לאה איני, יעקב ביטון, דוד ויינפלד, יוסף כרמון, מנשה נוי, מאיה קופרמן, אהרן שבתאי. מחיר כניסה - 30 ₪. "מתחם ביאליק", בית העירייה הישן, רח' ביאליק 27, תל-אביב, טלפון: 5254530/5253403-03.

יום רביעי 16.5, שעה 20:00 - האדם והכלב בספרות - מפגש שמיני ואחרון. דן שורר על "טימבוקטו" מאת פול אוסטר. מוסיקה מאת: גרשווין. המפגש מתקיים ב"צומת ספרים". כניסה חפשית.

פסטיבל המשוררים במטולה - יום שלישי 22.5 עד יום חמישי 24.5. הפסטיבל נערך זו השנה העשירית במטולה, בחסות בית הקונפדרציה והמועצה המקומית מטולה. "המקור בלועזית" - מפגש עם יורם מלצר - סופר, מתרגם ומבקר. מנחה: מירי שרף, מתרגמת ועיתונאית. כניסה - 40 ₪, לאזרחים ותיקים, לסטודנטים, ולחברי איגוד המתרגמים - 30 ₪. המפגש מתקיים במרכז הכנסים על שם קונרד אדנאואר. טלפון: 6292212-02, פקס: 6255532-02.

מחווה לשייך עודד פלד. חגיגה של מוזיקה וקריאת שירה. חברים קוראים: דודו פלמה, תרצה בן-דוד, סמי אוחיון, יהורם [פיצ'י] בן מאיר, יוסי גמזו, דודי בן-עמי, אנטון שלחאת, יורם [יוריק] ורטה, כרמלה בן-ישי, יוסי עבאדי. מוזיקה: אהוד בנאי, סאלם דרוויש, ג'ורג' סמעאן, טל קורנברג. ביום שלישי, 8 במאי, שמונה בערב, במועדון חברים ותושבים מוזמנים - כניסה חופשית

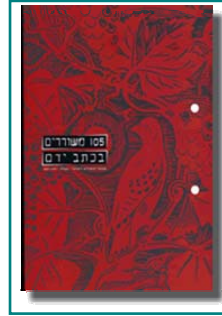

חדש על המדף

✚ **יצחק לאור** – "יעמוד בני", הוצאת "הקיבוץ המאוחד". הספר כולל 70 שירים שנכתבו בשנתיים האחרונות. השירים עוסקים בתחומי החיים השונים: אהבה וגעגוע, שירים פוליטיים-רדיקליים הכתובים בשפה "ברכטית" ישירה וחותכת ועוד.

✚ **105 משוררים בכתב ידם** – הוצאת "כרמל"

✚ **אחרי מהפכות רבות-מבחר שירה פולנית**. בהוצאת "כרמל". תרגום: רפי ויכרט ודוד ויינפלד.

✚ **הליקון 75 שירה חדשה 2007**. עורך: אמיר אור

✚ **הנה ימים באים - אמיר גלבווע**. "זה צלי, ראיתיו עכשיו זקן/ ועומס שנים. / ויום שאצא לאגד צבע פרחים/ עם העלמה, / (כאחד הצעירים)/ לבה יערוג מבלי דעת/ על אחד שהוא רק בן עשרים (עמ' 62). ספר שירים גנוז, המפורסם כאן לראשונה. הוצאת הקיבוץ המאוחד/ מרכז קיפ, אוניברסיטת תל אביב.

קוראים כותבים

נווה מדבר. כיף לקרוא.

להוציא דבר כזה כל חודש, לאו מילתא זוטרתא היא. את הקובץ הזה אפתח עוד ועוד. כה לחי, שרית.

לפני כמה שבועות קראתי בניו-יורקר כתבה על מליארדרית תמוהית שתרמה מאתים מליון דולר למגזין שירה אמריקאי בשם "פואטרי". הלכתי לדלפק מגזינים לבדוק מה עושים מאתים מליון דולר לשירה. גיליתי ירחון עם כתבות בלתי-קריאות לחלוטין ושירים מחורבנים ברובם. הירחון שלך, שרית, יותר מעניין אותי. אז אם מישהו יציע לך מאתיים מליון דולר, אה, זותומרת, נגיד אם יציעו, אז עצתי לך, מצד אחד זה בכל זאת כסף, סכום לא מבוטל, אבל, אה, טוב, קחי את זה... (:

ושיהיה חג שמח.

א. קצת

שרית שלום.

ברצוני להגיב לגיליון "עייין ערך שירה" 5.

מצאתי שם אוסף נכבד וכבד ומרשים של שירי שואה. המיוחד בו הוא שירים של דור שני, כמו שכתבת שם "היא, השואה, נותנת אותותיה על בנים, שלשים ורבעים."

ואכן, במדינת ישראל, הדור השני מפר את השתיקה. במדינת ישראל, שהיא אנטי-תיזה לשואה, יום הזיכרון לחללי צה"ל קרוב מצד אחד ליום השואה, וצמוד מצד שני, ליום העצמאות. וזהו, לצערנו, מה שעומד ביניהם.

בברכה,

אלי תומר

שרית שלום רב,

לפני מספר חודשים קיבלת ממני אי-מייל שבו הבעתי התפעלות מהמצגות ומתוכנן. כמו כן, ציינתי בפניך שאשלב חלק מן המצגות בתהליך ההוראה – למידה. אכן כך, המצגת בנושא: עקידת יצחק, שולבה בתכנית הלימודים בהקשר ליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, בשעורי ספרות ובשעורי מקרא - התלמידים קבלו עבודה חלופית (במקום מבחן) המתבססת על המצגת המרגשת והנפלאה הזו.

ישר כוח !

ענת כהן צורני (רכזת מקרא וספרות בחטיבת ביניים)

